

832
1949

ო.გ.ბანო. ს.პ. ს.ო.ც.-ღ.მ. პ.პ.ბიის საზღვარ-გარეთელ ბიუროსი.

დვანი

დროშა

“NOTRE DRAPEAU”

N° 3

პარიზი

ს.ს.ს.ს.ს.ს.

Paris.

1949

მიმდინარე საკითხები.

5. წ ა ვ ი.

ეს რამდენიმე წელიწადია მთელი კაცობრიობა ლაპარაკობს ზავზე, მაგრამ მისი ძირითადი პირობები არათუ არ არის მიღებული, არამედ არც კი არის გამომუშავებული და მოლაპარაკებელი. დღის წესრიგში დგას ერთა მორიგება და საამისო ავტორიტეტიანი ორგანოს შექმნა. ეს საჭირობორტო პრობლემა უკვე იპყრობს ქვეყნის ყურადღებას და საჭიროებს ვრცელ საფუძვლიან ახსნა-განმარტებას.

არის ერთი წინასწარი პირობა, რომლის დაუცველობა არავითარ მშვიდობიანობას არ დაამყარებს. ეს არის თანამედროვე მეთაური წრეების სავსებით დაშორება დიდი რევოლუციის მოძღვრებიდან შესახებ ადამიანის და საზოგადოებისა. აღარ არის წარმოდგენილი კაცობრიობა, თუნდაც მისი ერთი კუთხე, ერთი ნაწილი როგორც ერთი მთელი, ჭირში და ლხინში განუყრელი. გამეფდა ორი საზომი: გრძელი თავისთვის, მოკლე სხვებისთვის. ჰუმანიზმი, მორალი, პრინციპი დაიკარგა და მისი ადგილი დაიჭირა ეგოიზმმა, ჩემი ჩემია, შენიც ჩემია. მე თავისუფლება, შენ თუნდაც მონობა, მე ეს, არ მეხება, ერთსიტყვიტ, სხვისი ჭირი, ღობეს ჩხირი—აი ეს ვახდა საზოგადო მოძღვრებათ, რის საფუძველზე მოეწყა სახელმწიფო და ნაციონალური მორალი. მიუხედავად ჩვენი ხანგრძლივი ჩვენებისა საბჭოთა ყოველნაირი სიდუხჭირისა, დასავლეთი გულგრილათ შეეყურებდა მას და ამბობდა—ეს ჩვენ არ გვეხება. სხვის საშინაო საქმეში არ ვერევიტო. შედეგი ნათელია. ეს «სხვისი ჭირი» ყველას დაერია და მოგვცა დიდი ომი. და თუ ეს გზა კიდევ განაგრძო ევროპამ, მიიღებს დამსახურებულ ჯილდოს—გაუთავებელ ომს და მონობაში ჩავარდნას. აი ეს ხაზი უნდა იქნას დროზე ამოგდებული და მის ალაგას აღდგენილი დღეს მივიწყებული ძველი ჰუმანიური, ადამიანური მიდგომა საზოგადოებისათვის, მთელი კაცობრიობისათვის. ზავი არის საერთო ინტერესი; წინსვლა, განვითარება ყველასათვის მისაღები და აუცილებელია. ძველებური კარჩაკეტილობა, ერთიმეორისაგან დაშორება და მისმისდა ცხოვრება მოისპო; მსოფლიო დაპატარავდა. აი ამ ობიექტიურ მდგომარეობას უნდა გაეწიოს ანგარიში და მის თანახმად ამუშავდეს პოლიტიკური აზროვნება. ერთხელ და სამუდამოთ უნდა მოისპოს დღევანდელი აზროვნება—მოაწყოს მხო-

30261

ლოდ თავისი შინაური ცხოვრება, ხოლო სხვისი ცხოვრება მას არ ეხება.

აი ამ ვიწრო, ევოისტური საზომის შეცვლა და საერთო ჰუმანიტარულის მიღება არის წინასწარი პირობა ნამდვილი ხანგრძლივი მშვიდობიანობის დამყარებისა.

რა იწვევს ომს? იწვევს სამი მიზეზი, ხან ერთად, ხან ცალ-ცალკე. ესენია: მიზეზი პოლიტიკური, ნაციონალური და ეკონომიური.

მიზეზი პოლიტიკური: ამის საბუთი ჩვენ თვითონ ვიხილეთ წასულ ომში. სამი ერთნაირი ტირანია შეერთდა, პიტლერი, სტალინი და მუსოლინი ხელიხელ ჩაკიდებული გამოვიდნენ და ასტეხეს ომი. მაშასადამე, რეჟიმის საკითხი თამაშობს გადამჭრელ როლს ამ სფეროშიაც. ყველა ომების ამტეხი იყო და არის რეაქციონური მართველობა; ნაპოლეონ პირველი, გერმანიის იმპერატორები, მათი მემკვიდრენი—ფაშისტები, რუსეთის მეფენი, მათი შემცვლელი—ბოლშევიკები—აი ყველა წასული ომების ავტორები. მაშასადამე, რეჟიმის საკითხი არ არის ვიწრო ადგილობრივი ნაციონალური საკითხი; ეს ეხება ყველა ერს და მაშასადამე, მის არსებობაში დაინტერესებულია კაცობრიობა. ერთხელ და სამუდამოთ უნდა იქმნას მიღებული, რომ მხოლოდ ერთად-ერთი რეჟიმი, რომელიც იძლევა მშვიდობიანობას არის დემოკრატია, ხალხის ბატონობა და მეთაურობა სახელმწიფოსი. ხალხი ომის წინააღმდეგია პირველყოვლისა იმიტომ, რომ მას აწარმოებებს ის, სისხლს ღვრის, იკლიტება ის, ინგრევა მისი სახლკარი, მისი ქონება, იხრება მისი შვილები—ერთისიტყვით ხალხი ომის ბუნებრივი მოწინააღმდეგეა. ომის მომხრენია ხალხზე გაბატონებული წრეები, რომელნიც ომში არ გადიან და ხალხს მის მსხვერპლათ ხდიან.

მაშასადამე, რეჟიმის საკითხი არ არის ადგილობრივი. ერთი ერის საკითხი. ის ერთნაირათ ეხება ყველა ერს და ამიტომ ესენი დაინტერესებულია მართველობის სისტემაში. დღეს მხოლოდ ერთ ქვეყანაშია ომის მომცემი რეჟიმი, ეს არის საბჭოთა მართველობა. ვერაფერით ტირანია დიდხანს უომოთ ვერ იარსებებს. და თუ დააკვირდებით დღევანდელ მუშაობას მოსკოვისას, დაინახავთ, რომ ის დიდ მზადებაშია ამ მომავალი იარაღით გამოსვლისათვის. ამ მუშაობის პროგრამა დიდი ხანია გამოუმუშავებული და გამოქვეყნებული აქვს სტალინს. მისი საბოლოო მიზანია ერთი: დამსობა დასავლეთი ევროპის და იქ გაბატონება კომუნისტური წყობილების. საშუალება ერთია: ომი პირდაპირ, ან ომი კოლონიალური ერების აჯანყებით ევროპის წინააღმდეგ. ის ამ დებულე.

ბებს ასე ახასიათებს თავის მოხსენებაში მეთუთხმეტე პარტიულ ყრილობაზე 1927 წ. და რაც დაიბეჭდა შემდეგ. ის ამბობს:

«ჩვენ ვერ დავივიწყებთ ლენინის სიტყვებს თუ რა ბევრია დამოკიდებული ჩვენი ამშენებლობის საქმეში იმაზე, თუ შევძლებთ გადადებას ომის კაპიტალისტურ ქვეყანასან, რაცა აუცილებელია, ხოლო გადადება შეგვეძლება იმ დრომდე სანამ არ დამწიფდება პროლეტარული რევოლიუცია ევროპაში ან და იმ მომენტამდე სანამ სავსებით არ დამწიფდება კოლონიალური რევოლიუციები... მსოფლიოს 1905 მილიონ მცხოვრებთაგან 1134 მილიონი ცხოვრობს კოლონიებში თუ სანახევროთ კოლონიებში, 143 მილიონია საბჭოთა იმპერიაში, 264 მილიონი შუაში მდებარე ქვეყნებში და მხოლოდ 336 მილიონი სხვილ იმპერიალისტურ ქვეყნებში, რომელნიც სტანჯავენ კოლონიებს თუ სანახევროთ კოლონიებს. ცხადია კოლონიალური ქვეყნების გამოღვიძება გვაუწყებს მსრფელიო კაპიტალიზმის გაქრობას».

აქედან ცხადია, ევროპის დაპყრობა ხდება ორნაირი საშუალებით: პირდაპირ ომით და კოლონიების ამბოხებით. პირველი მან უკვე სცადა, მიზანს ვერ მიაღწია. ახლა მიუდგა მეორე ხაზს, რის მაგალითია ჩინეთის გასაბჭოება. ჩინეთის კომუნისტების მეთაურმა მარტსეტუნგმა უკვე გამოაცხადა: «ჩვენ ვეკუთვნით იმ ანტიიმპერიალისტურ ფრონტს, რომელსაც მეთაურობს საბჭოთა რუსეთი»-ო. ახლა მოსკოვი მუშაობს ამ ხაზით და როცა მიზანს მიაღწევს, როცა კომუნისტური ჩინეთი საომრათ მოემზადება მოსკოვი ევროპის წინააღმდეგ გამოვა თავისი მთავარი მიზნის მისაღწევათ. სტალინი თავის სამოქმედო პროგრამას არ ივიწყებს, ის მას ახორციელებს და საბოლოო ომისათვის მუშაობს.

აი ეს დიდი საფრთხე დგას დასავლეთის წინაშე, ომიანობის აქტიური მატარებელი—მოსკოვი ამ დროისათვის ემზადება და ზავზე, ხანგრძლივ მშვიდობიანობაზე იმედების დამყარება ნიადაგს მოკლებულია. მშვიდობიანობის მომცემია მხოლოდ ერთი საშუალება—საბჭოთა იმპერიის გადაყვანა დემოკრატიის წყობილებაზე შინაური რევოლიუციით ან საგარეო გავლენით. ამ ხაზზე მუშაობა დასავლეთს არ დაუწყია, არც უფიქრია. მეტრძოლ ერთთვის თუ პარტიებისათვის არავითარი დახმარება არ აღმოუჩენია.

ერთისიტყვით, მშვიდობიანობის დაცვის პოლიტიკურ გარანტიას იძლევა ყოველნაირი დიქტატურის მოსპობა და მის ალაგას დემოკრატიული წყობილების დამყარება. დღეს მომსპარია ყველა დიქტატურა, გარდა ერთისა—მოსკოვისა. უნდა ამოვარდეს ეს უკანასკნელი ნაშთიც ტირანიისა.

მიზეზი ნაციონალური.

საფრანგეთის დიდი რევოლიუციის მიერ აღმართული დროშა, რაზედაც ეწერა ერთა თავისუფლება მოედვა მთელ ევროპას, მთელ კაცობრიობას და გახდა ყველა დაპყრობილ ხალხთა დროშათ. უკანასკნელ ას წელიწადს არა ერთი და ორი ომი ატეხილა ამ ნიადაგზე, მრავალი ერები განთავისუფლებულან და თავისი სახელმწიფო დაუარსებიათ. ომის ეს მუდმივი მიზეზი დღევანდლამდე ძალაში რჩება. მრავალი ერი კიდევ მონობაშია და იბრძვის თავისუფლებისათვის. მაშასადამე, ომის ეს გაუთავებელი მიზეზი სამუდამოთ უნდა იქმნას ამოგდებული, ყველა ერს მიეცეს დამაკმაყოფილებელი საერთაშორისო სტატუტი. ამ ხაზზე დღეს დგას ყველა იმპერიალისტური სახელმწიფო, გარდა ერთისა—საბჭოებისა. უკანასკნელ დიდ ომში არც ერთ გამარჯვებულ სახელმწიფოს არ დაუპყრია სხვა ერი, გამონაკლისია აქაც ერთი, იგივე საბჭოთა იმპერია. მისი იმპერიალიზმი გაფართოვდა ტერიტორიალურათ, იარაღით ხელში. ე. ი. მოსკოვის ბატონები არიან წინააღმდეგი ერთა თავისუფლებისა. ამიტომ მათ ვაშინგტონის კონფერენციაზე შეიტანეს წინადადება—«მშვიდობიანობა იქნას დამყარებული ყველა დღეს თავისუფალ ერთა სუვერენობაზე». ხოლო დღეს დაპყრობილი ერები რჩებიან მათ გარეთ. ომის წინ და ომის მსვლელობაში რუსეთმა დაიპყრა მრავალი ერები. გააუქმა მათი ნაციონალური თავისუფლება. დატოვება ამ მდგომარეობის ნიშნავს მომავალი ომის მიზეზების გაძლიერებას. დღეს ერთა თავისუფლება გახდა საერთო დროშათ, ამას ახორციელებს ყველა დიდი სახელმწიფო, დაწყებული ინგლისით, ყველა დაპყრობილთ ეძლევა ახალი სტატუტი, ახალი უფლებები. ერთად ერთი გამონაკლისია რუსეთი.

არის კიდევ ერთი სადაო საკითხი, რაიცა იძლევა საბაბს ომის ატეხისას. ეს არის თავისუფალი ერის საზღვრები. ვერსალის ზავის მიერ ფანტასტიურათ მიჭრილ-მოჭრილი საზღვრები გახდა უახლოესი საბუთი ომის ატეხისა. პიტლერმა ფეხზე დააყენა მთელი გერმანია დანციგის განთავისუფლების ლოზუნგით. აი ეს საბაბი უნდა მოესპოს ყველა ჯურის მილიტარისტებს. საშუალებაა ერთად-ერთი, ცნობილი—ეს არის სადაო ადგილების მოსახლეობის თავისუფალი პლენისციტი, მცხოვრებთა უმრავლესობის ნათესაური და პსიქოლოგიური მიდრეკილების გამორკვევა მათი დაკითხვით.

ერის თავისუფლება და ეროვნული საზღვრები ერთხელ და სამუდამოთ აღმოფხვრის ომის ნაციონალურ მიზეზებს.

მიზეზი ეკონომიური.

პირველი დიდი ომის ნივთიერი მიზეზი ცნობილია და ნათელია. ვერსალმა ჩაკეტა ეკონომიურათ გერმანია თავის გეოგრაფიულ საზღვრებში, მას ჩამოართვა ყველა კოლონია, ყველა საგარეო სავაჭრო-სამრეწველო დაწესებულებანი და შემოფარგლა მთელი მისი უმაღლესათ განვითარებული ინდუსტრია შინაური ბაზარით. ამავე დროს სხვა ინდუსტრიალურ ქვეყნებმა შექმნეს საკუთარი ბაზარი, შემოიღეს დიდი ბაჟები და განსაკუთრებითი ნებართვები გატან-შემოტანისათვის. გაიყვენ ამ რიგათ მსოფლიო ბაზარი და გაიადვილეს ახალ-ახალი კრიზისების ატანა. დემოკრატიული გერმანია ებრძოდა ამ თავის განმარტოვებას მშვიდობიანი საშუალებებით, მიზანს ვერ მიაღწია. არც ერთმა უცხო დემოკრატიამ მას მხარი არ დაუჭირა. ყველამ ზურგი შეაქცია, ნაციონალური ეგოიზმი დაუპირდაპირა. აი ამ მდგომარეობიდან იშვა ორი მიმდინარეობა და მას შეებრძოლა: კომუნიზმი და ნაციზმი. ხალხმა მეორე აირჩია, პიტლერიზმი გაბატონდა. აქედან წარმოიშვა მეორე დიდი ომი. ცხადია, ომის ეკონომიური მიზეზია მსოფლიო ბაზრის მოუწესრიგებლობა, მსოფლიო ეკონომიკის უპატრონობა და მის ნიადაგზე საერთაშორისო მოცილეობა. დავის და შეჯახების შინაარსი ერთია: როგორ გაიყონ ქვეყნის სიმდიდრე, ვინ ვისის წაართვას და გარიყოს. ასეთი საკითხი ისტორიულ წასულში არ იდგა: ის არის ღვიძლი შვილი უკანასკნელი საუკუნე ნახევარის, სამრეწველო დარგის უმაღლესათ განვითარების. წინანდელი აგრარული ეკონომიკა გზას უთმობს ინდუსტრიალურს, მსოფლიო ბაზრის აღორძინებას და აქ საერთო შესლა-შემოხლას. თუ წინანდელი ომები იყო ადგილობრივი, ახლო-მანლო მცხოვრებთა შეჯახება წვრილალ, არაეკონომიურ საკითხების გამო, ახლანდელი ომები გადაიქცა მსოფლიო შეჯახებათ, ქვეყნის ხელში ჩასაგდებათ, ხალხთა ნაშრომის და სიმდიდრის დასაპატრონებლათ. თუ ეს საკითხი ერთხელ და სამუდამოთ არ მოგვარდა, ის გამოიწვევს მრავალ დიდ ომებს, რასაც გადაყვება ატლანტიკის ცივილიზაცია, მსგავსათ მისი წინამორბედი ცივილიზაციებისა.

რა გზით შეიძლება ამ საჭირობოროტო პრობლემის გადაჭრა?

ამის პირველი და მთავარი წამალია ერთი: თვითეული ერის ინდუსტრიალური ეკონომიკის ნაციონალიზაცია და სოციალიზაცია. ერი უნდა იყოს პატრონი და გამგე თავის ქონების და არა კერძო პირები. შრომის მიზანია იცხოვროს

ადამიანმა ადამიანურათ, დაიკმაყოფილოს თავისი ბუნებრივი მოთხოვნილებანი, იმუშაოს თავის სარჩენათ და თავის შთამომავლობის გასაგრძელებლათ. როგორცკი ამ ბუნებრივი კალაპოტიდან გამოდინა და ცხოვრების მიზნათ ისახვენ სიმდიდრის მოხვეჭვას, ქონების ყველა საშუალებით დაგროვებას და მით საზოგადოებაზე გაბატონებას, ირყენება ეკონომიკის მთელი ბუნებრივი შინაარსი, მრუდდება მისი მიმართულება და ხდება საგნათ ბრძოლისა და დაუსრულებელი განხეთქილებისა. ე. ი. ეკონომიკა არის ორნაირი: ადამიანური და პლუტოკრატიული, სიცოცხლის შემნახველი და სიცოცხლის დამანგრეველი. დღეს მეფობს ეს მეორე ფორმა ეკონომიკისა. რატომ? იმიტომ რომ ერში მეფობს მისი გაბატონბელი ფენები. სამრეწველო ეკონომიის წინანდელი მეთაურობა შეიცვალა ტრესტების და ფინანსისტების გაბატონებით, ე. ი. იმ ფენების, რომელნიც არც ხნავენ, არც თესვენ, არავითარ ნივთს არ ქმნიან, ხოლო სამკალი, შემოსავალი ყველაზე მეტი აქვთ. ომი ამათვის მისწრებაა, ეს მათი გამდიდრების დაუშრეტელი წყაროა. ამ წრეების ალაგმვა. ბანკირების და საფინანსო კომბინატორების მეთაურობიდან გადარეკა მოგვეცემს საშუალებას ეკონომიკის მოწესრიგებისა, მშვიდობიან საფუძველზე გადაწყობისა ერში და ერთა შორის. ხალხის ეკონომიური პრინციპი, რაიცა იფარგლება თავის შენახვის აუცილებლობით, უნდა გახდეს ნაციონალური ეკონომიკის პრინციპათ. ამ დებულების განხორციელება მოითხოვს დიდ სოციალურ რეფორმებს, პირველ ყოვლისა სხვილი საკუთრების ერისათვის გადაცემას, წვრილი საკუთრების ხელშეუხებლობას და ამ ორი დარგის ერთმანეთთან დაკავშირებით აწყობას. ამ პროცესს უნდა მიემატოს მეორე: აგრარული ქვეყნების სანახევროთ ინდუსტრიალიზაცია, ინდუსტრიალური ქვეყნების სანახევროთ აგრარიაზაცია. ასეთ ეკონომიკაში თვითეული ერი შესძლებს იცხოვროს თავისივე ნაშრომით და არ იქნება იძულებული ეძიოს საქონელი უცხოეთში.

აი როცა ამ ეკონომიურ, ნაციონალურ და პოლიტიკურ საფუძველზე აეწყობა ერთა მსოფლიო კავშირი, ომიანობა მოისპობა და მუდმივი, ურყევი მშვიდობიანობა დამყარდება.

6. ე.

ო რ ი მ ი მ ა რ თ უ ლ ე ბ ა .

პირველი დიდი ომის (1914—1918 წ.წ.) შემდეგ საერთაშორისო საზოგადოებრივ აზროვნებაში ფეხს იკიდებდა იდეა, რომ ყველა ერს უფლება აქვს «თვითგამორკვევის» და დამოუკიდებლათ არსებობის; ახლად აღორძინებული პატარა სახელმწიფოებიც ამ დროს მატერიალურათ თუ არა, მორალურათ მაინც, ხშირად პოულობდენ გამოქომაგებას დიდი სახელმწიფოების მხრივ.

ამ უკანასკნელ დროს, განსაკუთრებით ამ მეორე ომის შემდეგ, მიმართულება შეიცვალა: ახლა უფრო მეტს ლაპარაკობენ ერების სუვერენულ უფლებების შექვეცის შესახებ, ვინემ ამ უფლებების მინიჭებისთვის იმ პატარა ერებისთვის, რომელნიც ამას მოკლებული არიან.

დიდმა სახელმწიფოებმაც თავისი დამოკიდებულება «პატარებისადმი» გამოაშკარავეს ამ უკანასკნელ ომის დროს, სხვათა შორის, როცა სამი თუ ოთხი დიდი სახელმწიფოს წარმომადგენელი მარტო სწყვეტდენ უდიდეს მნიშვნელობის საერთაშორისო საკითხებს, თუმცა ბევრი პატარა სახელმწიფო უაღრესად იყო დაინტერესებული ამ საკითხების გადაწყვეტაში, ომში დიდი მსხვერპლი ჰქონდათ გაღებული და მომავალშიც საშიშროება უწინარეს სხვებისა მათ მოელოდა.

დიდი სახელმწიფოების საზოგადოებრივ აზროვნებაში ახლა ვრცელდება შეხედულება, თითქოს პატარა ერები რაღაც დამაბრკოლებელ ფაქტორს წარმოადგენენ კაცობრიობის წინსვლისთვის; რომ თანამედროვე ცხოვრების განვითარება, კერძოთ ეკონომიურ სფეროში, ფართო სამოქმედო ასპარეზს მოითხოვს და ამიტომ პატარა სახელმწიფოს ჩარჩოებში ვერც ეკონომიურათ და ვერც კულტურულათ ერი ვერ განვითარდება; რომ აწინდელ პროგრესს პატარა ერები ვერ ეზიარებიან, თუ არა დიდი ერების საშეალებით.

ამას ემატება სხვა გარემოებაც. ახალი ომის საშიშროებამ წარმოშვა სავსებით ბუნებრივი და პატივსადები აზრი, რომ ერთი მიმართულების და ერთი იდეის მატარებელი სახელმწიფოები უნდა შეკავშირდენ, რათა შეერთებული ძალით მოწინააღმდეგეს გაუძღონ ან, კიდევ მეტი, იმპერიალისტურ განზრახვებზე სულ ააღებინ მას ხელი. უდიდესი მნიშვნელობა ექნება ასეთ კავშირებს, რა თქმა უნდა, ომის შემდეგ ახლა გაღარიბებულ ქვეყნების ურთიერთ ეკონომიურათ გასამავრებლადაც. ამისთვის განსაკუთრებით პატარა სახელმწიფოები უნდა იყვენ დაინტერესებული შეკავშირებაში: ძალა ერთობაშია!

და აი, როგორც ხშირად ხდება ხოლმე, ისე ამ შემთხვევაშიც საღსა და სამართლიან აზრს ბევრი უკანა-განზრახველი აეკიდა და ამან აამღვრია სწორი და საფუძვლიანი მიმართულება. პატარა ერების შეკავშირების დადებითი მხარეების პროპაგანდასთან ერთად, ლაპარაკი მათი სისუსტის შესახებ ნიადაგს უქეთებს ხშირად იმპერიალისტურ სახელმწიფოებს. პატარა ერებზე თავის დომინაციის გასამართლებლათ: «ჩვენ თუ არა, სხვები დაიმორჩილებდნენ, რადგან მათ დამოუკიდებლათ არსებობა არ შეუძლიათ!»-ო. ასე ამბობდნენ ავსტრიის და ჩეხოსლოვაკიის შესახებ გერმანელები, ესტონიის, ლატვიის, ლიტვის, საქართველოს და სხვების შესახებ რუსები. ამიტომ დამპყრობელ ერების ლიბერალურათ მოაზროვნე წრეებს დიდ ბედნიერებათ მიაჩნიათ პატარა ერებისთვის თუ იმათ ავტონომიის ზოგიერთი უფლებები მიანიჭეს და მათთან «ფედერაციაში» დასტოვეს.

ამ სახით ერების თვითგამორკვევა და პატარა ერების განთავისუფლება ხდება «დიდების» მოწყალების საგნად და არა პრინციპის საკითხად: თავისუფალ ერების თავისუფალ ფედერაციის ადგილი უნდა დაიჭიროს ზვიდან მოვლინებულმა, აუცილებელმა—და უმეტეს შემთხვევაში, შესაძლებელია, იძულებითმა—ერების «ფედერაციამ» და «კავშირებმა».

ასე, ერთ დროს ზემოთ მიღებული საჯარო დეკლარაციები, ერის თავისუფლებას ისეთივე ძირითად პრინციპათ რომ აღიარებდნენ კაცობრიობისთვის, როგორც თავისუფლებას ცალკე პიროვნებისას, ცარიელ სიტყვებათ დარჩებოდნენ, თვითონ პატარა ერები რომ არ «ჯიუტობდნენ» და არ იჩენდნენ ძალას ეროვნულ თავისუფლებისა და დამოუკიდებლათ არსებობის მისაღწევათ: ზოგი «დიდის» აშკარა წინააღმდეგობის და ზოგის მხოლოდ დასაშვებათ მიჩნეულის!

რადგან ზემოთ აღნიშნულ მიმართულების პოპულარიზაცია ხდება და იგი საერთოდ ნიადაგის ძებნაშია, გავრცეეთ იქედან გამომდინარე ზოგიერთ საკითხებში. უმთავრესი ყურადღების ღირსია აქ პატარა ერების მდგომარეობის საკითხი საერთაშორისო ოჯახში და მათი დამოუკიდებელ სახელმწიფოთ არსებობის უნარი.

უპირველეს ყოვლისა საჭიროა ჩავიხედოთ ისტორიაში. მას შემდეგ, რაც კაცობრიობის ისტორია იწერება და საზოგადოების ცხოვრება სახელმწიფოებრივ ფორმებში ჩამოესხა, ქვეყნად არსებობდნენ და არსებობენ დიდი და პატარა სახელმწიფოები. დროთა განმავლობაში ბევრი იმათგანი გაჰქრა, მაგრამ გაჰქრენ როგორც პატარა, ისე დიდი სახელმწიფოები—ისეთნი, რომელთა ხელისუფლება დედამიწის დიდ ნაწილს სწვდებოდა.

ძნელი სათქმელია, თუ რომელს იმათგან უკეთესად ჰქონ-

და თავის დროზე ცხოვრება მოწყობილი, საზოგადოების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების მხრივ, ეკონომიურათ, კულტურულათ, პოლიტიკურათ: დიდებს თუ პატარა სახელმწიფოებს? სად მეტკეთილდღეობას განიცდიდა მოსახლეობა?

ვერობაში, მაგალითად, ჩვენ ვხედავთ, რომ თუ, ერთის მხრით, პატარა ერები ერთდებოდენ (ნებით თუ ძალდატანებით) ერთ სახელმწიფოში, მეორე მხრით, ბევრი დიდი სახელმწიფო ნაწილდებოდა და პატარა სახელმწიფოებათ ეწყობოდა. იყო პირველი მოვლენა პროგრესიული, ხოლო მოვლენა უკანასკნელი უსათუოდ რეაქციონური, წინსვლის უკან მომობრუნებელი?

რომის იმპერია, უდიდეს საზღვრებში გაშლილი, ბრწყინვალე და ძლიერი, თავიდანვე ატარებდა თავის წიაღში მის დამშლელ ელემენტებს; ესენი იყვენ დაპყრობილი ხალხები, მის მიერ განიარაღებულნი და ამიტომ მისი მორჩილნი (pax romana); მაგრამ დაშორებულნი ცენტრს, როგორც სივრცით, ისე ინტერესებით—არავითარ მონაწილეობას მის პოლიტიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში არ იღებდენ—ისინი გულგრილათ უყურებდენ რომის იმპერიის მომავალს და კეთილდღეობას. მეორე მხრით, დიდი იმპერიის ხარჯები იწვევდა სახელმწიფო გადასახადების ისეთ ზრდას, რომ ხშირად ამ იმპერიის ქვეშევრდომი მესაკუთრე სავესებით უარს ამბობდა თავის საკუთრებაზე, ვაჭრები თავს ანებებდენ აღებ-მიცემობას და ხელოსნები სტოვებდენ თავის ხელობას. ხალხი მოკლებული იყო ყოველგვარ პატრიოტულ და ურთიერთსოლიდარობის გრძობას... იმპერია შიგნიდან ირღვეოდა.

მისგან გამოსული პატარა რესპუბლიკები—ვენეცია, ფლორენცია, უფრო გვიან ჰანზის ქალაქები, პოლანდია და სხვები—უდიდეს როლს თამაშობდენ ძველი ვეროპის ეკონომიურ და კულტურულ ცხოვრებაში და ბრწყინავდენ ქვეყნათ თავის მრეწველობით და აღებ-მიცემობით; იმიტომ, რომ ისინი შეკრული იყვენ თავის პატარა ტერიტორიაზე ურთიერთ ინტერესების გაგებით და გაერთიანებით, აღჭურვილი იყვენ საერთო საქმისთვის—საზოგადოებისთვის—თავდაცვის და თავდადების გრძობით, რადგან ამ პატარა ქვეყნების ყველა მცხოვრებნი თავს გრძობდენ თავის ქვეყნის აქტიურ წევრათ, პირდაპირი მონაწილე იყვენ თავის პატარა ქვეყნის საქმეებში დაიშის სიყვარულით იყვენ აღზნებულნი; ყველა თავის ქვეყნის დიდი პატრიოტი იყო.

ჩვენს დროშიც ძლიერ არტახებით შეკრული იმპერიები, რუსეთის და ავსტრო-უნგრეთის, განა ისე არ დაიშხვრენ, რომ არც ერთ წრიდან, არც ერთ კუთხიდან მათ დამცველი არ აღმოჩენია? წინააღმდეგ, მათი წიაღიდან გამოსული პატარა რესპუბლიკების ხალხნი—ჩეხოსლოვაკიაში, ავსტრიაში, ფინლიანდიაში, ესტონიაში, ლატვიაში და სხვავან—უდიდეს ენერჯიას იჩენდენ შინ თავის ქვეყნის ეკონომიურ და კულტურ-

რულ წარმატებისათვის და საერთაშორისო საუნჯეშიც მეტი შექმნადათ ვინემ წინათ, როცა ისინი დიდი იმპერიის უბრალო პროვინციას წარმოადგენდნენ. აქაც, ამ პატარა რესპუბლიკებში, ყველა თავის ქვეყნის დიდი პატრიოტი იყო და ის გულგრილობა, ის ინდიფერენტობა, ისინი წინათ საერთო საიმპერიო საქმებისადმი რომ იჩენდნენ, შესცვალა აქტივობამ, საერთო საქმისთვის თავდადებად და პატარა სამშობლოს სიყვარულმა, რადგან ყველა ახლოს იყო იმის საქმეებთან და იმის უშუალო მონაწილე გახდა. მხოლოდ გარედან მოსულ უხეშ ძალას შეეძლო დაემსხვრია მათი ეროვნულ თავისუფლებასთან ერთად მათი კეთილდღეობაც.

მეცხრამეტე საუკუნეში გაბატონებული, პოლიტიკურ ეკონომიაში, კოსმოპოლიტური თეორია, რომლის თანახმად მსოფლიო არის წარმოდგენილი ერთ მთლიან საზოგადოებათ და მის შემადგენელს ცალკე-ცალკე ადამიანის ინდივიდუალურ საქმიანობას არავითარი დაბრკოლება წინ არ უნდა ელოდებოდეს (ად. სმიტი და ლიბერალური შკოლა), გულისხმობდა განუსაზღვრელ არეს მოქმედებისას, მსოფლიო ბაზრებს, კოლონიებს, აღებ-მიცემობის სრულ თავისუფლებას. ასეთ მიმართულებას ცხოვრებამ სულ სხვანაირი სინამდვილე წინ დაუყენა, სახელდობ ის, რომ პიროვნების და კაცობრიობის შუა არსებობს ნაცია, ერი, თავის განსაზღვრულ ტერიტორიით, განსაკუთრებულ წარსულით და ისტორიით, ენით და ლიტერატურით, თავის ზნითა და ჩვეულებით, თავის საკუთარ კანონებით. ცალკე პიროვნებათა უმაღლესი ასოციაცია, დღემდის განხორციელებული, ეს არის: ერი, ეროვნული სახელმწიფო. ცალკე პიროვნება გადაებმის და უნდა გადაებას კაცობრიობას «ერის» საშვლებით, იმის თავისებურებით, იმის საკუთარ სახით, საკუთარ კულტურით, შესაძლებლობით და შემოქმედებითი ძალებით (ფრ. ლისტე). ერთა კავშირი, სახელმწიფოთა ფედერაცია—იდეალი კაცობრიობის—თავისუფალ ერთა თანამშრომლობის ნიადაგზე უნდა აშენდეს; მაშინ იქნება იგი ცხოველმყოფელ ძალის მატარებელი და არა კიდობანი ერთი-მეორის მოწინააღმდეგე ელემენტების ან ინდიფერენტობით მოცული უსიცოცხლო ორგანიზაცია.

კულტურისა და ეკონომიურ ცხოვრების განვითარებამ კი არ შეასუსტა პატარა და დამორჩილებულ ერების ლტოლვა დამოუკიდებლათ არსებობისთვის, არამედ გააძლიერა რგი; იმიტომ, რომ ცოდნა და ტექნიკა, წინათ ხელმისაწვდომი მხოლოდ რჩეულთათვის, დიდსა და მდიდარ სახელმწიფოსთვის, თანდათან გზას იკაფავს ჩამორჩენილ ქვეყნებისკენ. ყველასთვის ხელმისაწვდომი ხდება და მას პატარა ერებიც უკვე ეზიარენ. სწორეთ ტექნიკისა და ცოდნის განვითარების გამო ხდება «პატარების» ემანსიპაცია «დიდებისაგან» და კოლონიების მეტროპოლიებისაგან. ამ უკანასკნელთა მიერ შექმნილი წარმოება საერთაშორისო და განუსაზღვრელ ბაზრების-

თვის იკუმშება, ძველს სააღებ-მიცემო ასპარეზს კარგავს და ხშირი ეკონომიური კრიზისების გამო დიდ გასაქირშია ჩავარდნილი.

თვით ფინანსიურ კაპიტალის კონცენტრაცია და საერთაშორისო ორგანიზაციები უძლიერეს ტრესტებისა უპირველეს ყოვლისა ემუქრება ცალკე გიგანტებს, მათ ებრძვის და მათი კონკურენტია. თავის ქვეყნის პატარა სახელებში შეკრული პატარა სახელმწიფოების სახალხო მეურნეობა კი გასაკვირალ ცხოველმყოფელობას იჩენს, გამძლეობას, გარემოებათა შეგუებას და პირობებთან შეთვისებას.

ეს დაამტკიცეს ნათლად, სხვათა შორის, ამ მეორე დიდი ომის შემდეგ პატარა სახელმწიფოებმა, აგრედვე გერმანიის ოკუპაციის ქვეშ რომ იმყოფებოდნენ. იმათ—ნორვეგიამ, დანია, პოლანდიამ, ბელგიამ—გამოიჩინეს დამოუკიდებლად არსებობის დიდი უნარი, უსახელო ენერჯია და საუკეთესო მომზადება ქვეყნის სწრაფად აღდგენისთვის. კერძოდ, პატარა ბელგიამ არამც თუ თვალსაჩინო გავლენა მოიპოვა «გაერთიანებულ ერების ორგანიზაციაში», არამედ პირველი ადგილი დაიჭირა ევროპის საქმეებში, როგორც თავის საკუთარ მდგომარეობის მოწყობით, ისე იმ როლით, რომელსაც იგი თამაშობს ახლა ევროპის სახელმწიფოთა შორის, სადაც ზოგიერთ საერთაშორისო და საევროპო საკითხებში (ფულის საკითხი და აღებ-მიცემობის მოწყობა) იგი დიდ-ბრიტანეთს გამოედევნა და თითქმის ყველა სახელმწიფოები თავის მხარეზე დაარწმუნა (მარტო ბ. სპააკის, უსათუოდ ფრიად მნიშვნელოვან, პიროვნებას არ მიეწერება ეს გარემოება).

თვლით ჭადვავლოთ მაინც პატარა ერების ეკონომიურ და კულტურულ მდგომარეობას «დიდებთან» შედარებით ნორმალურ პირობებში, სახელდობ მეორე დიდი ომის წინ.

მაგალითისთვის ავიღოთ დაახლოებით ერთსა და იმავე გეოგრაფიულ, ისტორიულ და კულტურულ პირობებში მყოფი სახელმწიფოები, სახელდობ ევროპაში. ერთის მხრით, «დიდები»: დიდი-ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი, იტალია; მეორე მხრით, «პატარები»: ბელგია, დანია, პოლანდია, ნორვეგია, შვეიცია, შვეიცარია. ყველა ესენი დაახლოებით ერთნაირ გეოგრაფიულ და ისტორიულ გარემოცულობაში იმყოფებოდნენ, დაახლოებით ერთი მოდგმის ხალხებით იყვნენ დასახლებული და ერთნაირ კულტურის ნიადაგზე ვითარდებოდნენ.

რა უპირატესობა გამოიჩინეს «დიდებმა» ხალხის კეთილდღეობის მოსაწყობათ «პატარა» ერებთან შედარებით და რა აკლია ამ უკანასკნელთ ნივთიერათ და კულტურულათ «დიდებთან» შედარებით?

ყველა დასახლებული ქვეყნები დღეს ინდუსტრიალუ-

რათ განვითარებულნი არიან; ხოლო არც ისე დიდი ხანია მას შემდეგ, როცა ყველა ამ ქვეყნების სახალხო მეურნეობის დიდს, და ზოგან უმთავრესს, წყაროს სოფლის მეურნეობა წარმოადგენდა. ამიტომ უწინარეს ყოვლისა სოფლის მეურნეობის საუკეთესოდ დაყენება იყო ამ ქვეყნების მოსახლეობის უდიდეს ზრუნვის საგანი, და დღესაც მას იქ დიდი ყურადღება ექცევა. ვინ რა შედეგს მიაღწია ამ დარგში?

მოსავლიანობა სოფლის მეურნეობის უმთავრეს დარგის ხორბლეულობის—პურის (ასეთივეა ქერის, ქვავის და სხვ.) უდრის ჰექტარზე საშუალოდ (1929—1930 წ.წ.):

გერმანიაში	2.090 კგრ.
საფრანგეთში	1.690 »
იტალიაში	1.480 »
შვეიცარიაში	2.190 »
ბელგიაში	2.500 »
დანიაში	3.080 »
პოლანდიაში	3.270 »

დაახლოებით ასეთსავე სურათს იძლევა საქონლის მოვლა-მოშენება. დიდ-ბრიტანეთმა, სადაც მე-18 საუკუნის დასასრულამდის მესაქონლეობა უდიდეს როლს თამაშობდა სახალხო მეურნეობაში, იმის საუკეთესო მოვლის წესები პატარა პოლანდიიდან გადაიღო (შ. სენიობოსი).

გადავხედოთ ახლა მრეწველობის და ალებ-მიცემობის განვითარებას. ჩვენ არ შეგვიძლია, რასაკვირველია, ამ წერილში იმის სრული სურათის გადაშლა სხვადასხვა ქვეყანაში, მაგრამ შევჩერდეთ იმის დამახასიათებელ ერთ-ერთ ნიშანზე, სახელდობ, თუ რამდენს უდრის მონაწილეობა სხვადასხვა ქვეყნის ცალკე მცხოვრების საერთაშორისო ალებ-მიცემობაში (საქონლის ექსპორტი და იმპორტი).

საქონლის იმპორტი და ექსპორტი უწევს ადამიანის სულზე წლიურათ (1929 წ.):

დიდ-ბრიტანეთში	189	დოლარის
გერმანიაში	95	»
იტალიაში	45	»
საფრანგეთში	101	»
შვეიციაში	153	»
ნორვეგიაში	166	»
შვეიცარიაში	219	»
პოლანდიაში	220	»
დანიაში	237	»

ამნაირად, პატარა ქვეყნების მცხოვრებს ევროპაში, ცალკე ალებულს, მეტი შეაქვს საერთაშორისო ეკონომიურ ურ-

*) აქ და ქვევით ვემყარები ცნობებს, მოყვანილს Annuaire Statistique de la Soc. des Nat.

თიერთობაში, ვინემ მცხოვრებს «დიდი» ქვეყნებისას, აგრედ-ვე ერთეულათ აღებულს.

ამავე დროს იგი მეტსაც ინახავს. კომერციულ ბანკებში და შემნახველ კასებში შესანახად მიბარებულ ფულის რაოდენობა მოსახლეობის ერთ სულზე უდრის (1937 წ. გასულს)*):

დიდ-ბრიტანეთში	1.780	შვეიც. ფრანკს
გერმანიაში	795	» »
საფრანგეთში	310	» »
იტალიაში	466	» »
ნორვეგიაში	1.052	» »
დანიაში	1.117	» »
პოლანდიაში	633	» »
შვეიციაში	1.413	» »
შვეიცარიაში	3.354	» »

პატარა ნორვეგიის სავაჭრო ფლოტს მეორე ადგილი ეჭირა, ამ ომის წინ, ევროპაში და მეოთხე მთელ მსოფლიოში (დიდ-ბრიტანეთი, ამერ. შეერთებული შტატები და იაპონია).

სახელმწიფოს ჩვეულებრივ ბიუჯეტით იხარჯებოდა მოსახლეობის ერთ თავზე (1937—1938 წ.):

დიდ ბრიტანეთში	415	შვეიც. ფრანკი
გერმანიაში	219	» »
საფრანგეთში	169	» »
იტალიაში	95	» »
შვეიცარიაში	137	» »
ნორვეგიაში	179	» »
შვეიციაში	190	» »
პოლანდიაში	240	» »

დასასრულ, ერთი ნიშანი კიდევ მოსახლეობის კეთილდღეობის: ჯანმრთელობა. ყოველ 1.000 დაბადებულიდან იხსლება პირველსავე წელიწადს (საშუალოდ 1931—1935 წ.წ.):

დიდ-ბრიტანეთში	65
გერმანიაში	74
საფრანგეთში	73
იტალიაში	105
ბელგიაში	82
დანიაში	71
შვეიციაში	50
შვეიცარიაში	48
ნორვეგიაში	45
პოლანდიაში	45

არ არის საჭირო მაგალითების გამრავლება, მოყვანილი ცნობებიც საკმარისია იმის დასანახავათ, რომ საზოგადოების

*) ამ თანხებში უსათუოდ შედის უცხოელების მიერ მიბარებული ფულიც.

კეთილდღეობა პატარა ქვეყნების არაფრით ჩამოუვარდება «დიდებისას» და ზოგჯელ სჯობნის კიდევ იმას და პატარა ქვეყნის მოქალაქეს, ცალკე აღებულს, ხშირად მეტი შეაქვს საკაცობრიო სალაროში თავის წილათ, ვინემ მოქალაქეს დიდი სახელმწიფოებისას.

და ამ ცხოველყოფელ ძალას იჩენენ არა მარტო ძველიდან ცნობილი პატარა სახელმწიფოები, არამედ ახლად აღორძინებულიც, მაგ. ფინლიანდია, ესტონია, ლატვია და სხვები. ასე, ინდუსტრიის საერთო მდგომარეობა 1939 წელს წარმოადგინდა შემდეგ სურათს 1929 წელთან შედარებით (100), როცა დიდი ეკონომიური კრიზისი დაიწყო:

დიდი-ბრიტანეთი	122,2
გერმანია	128,4
საფრანგეთი	81,7
იტალია	100,4
ესტონია	153,4
ფინლიანდია	168,4
ლატვია	170,6

ამნაირად, ტერიტორიის სივრცეს და მოსახლეობის სიმცირეს—უმთავრეს ფაქტორებს სახელმწიფოებრივ ცხოვრების განვითარებისთვის—რა თქმა უნდა, მნიშვნელობა ექნებოდა, მაგრამ ხელი არ შეუშლია მაინც, როგორც ძველათ, ისე ჩვენს დროში, პატარა ქვეყნებისთვის შინაურ კეთილდღეობის მოსაწყობათ. ცხადია, იმათ ამისთვის მეტი ენერჯიის გამოჩენა დასჭირდებოდათ.

ეს არ ნიშნავს, რასაკვირველია, რომ პატარა ქვეყნები არ საუკროებენ სხვა ქვეყნებთან ურთიერთობას; თანამედროვე ეკონომიური ცხოვრების განვითარება შეუძლებელია სხვადასხვა ქვეყნების ერთი-მეორესთან ეკონომიურ ურთიერთობის გარეშე; ხოლო დიდი სახელმწიფოები ხშირად უფრო დამოკიდებულიც არიან სხვა ქვეყნებზე, ვინემ პატარები, რადგან «დიდების» მოთხოვნილება ნედლი მასალის და სავაჭრო ბაზრების უფრო დიდია.

ჩვენ უკვე ვსთქვით, რომ ცოდნისა და ტექნიკის განვითარება თანდათან აცილებს კოლონიებს და ჩამორჩენილ ხალხებს გაბატონებულ ერებს—ეკონომიურათ. ხოლო, როგორც ერთ დროს ევროპიელი ვაჭარი შემტანი იყო მთრეულ ქვეყნებში ევროპის ნაწარმოებთან ერთად ევროპის პოლიტიკურ გავლენის და შემდეგ დომინაციის, ისე ახლა ცოდნისა და ტექნიკის გავრცელება კოლონიალურ და ჩამორჩენილ ქვეყნებში, ისე, როგორც პატარა სახელმწიფოებში, ამზადებს ნიადაგს მათი «დიდი» ქვეყნებიდან პოლიტიკურ ემანსიპაციისთვის. ეს შეიქმნა ხალხთა განვითარების აუცილებელი საფეხური.

ეს გარემოება ბადებს «დიდებში» ორნაირ მიმართულებას, სხვადასხვანაირ მსოფლმხედველობაზე დამყარებულს.

ერთია ძველი—ძალით დამორჩილება გარეშე ერების და მათი ძალით ჩაყენება თავის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ორბიტაში. აქედან გამომდინარეობს თავისებური თეორიებიც პატარა ერების უძღურებაზე, ზოგი «დიდი» და რჩეულ ერის თუ პოლიტიკურ დაჯგუფების მესსიანიზმზე, ყველა საპირო საგნის თავის ტერიტორიაზე მოპოების აუცილებლობაზე და ამისთვის «სასიცოცხლო სივრცის» საპიროებაზე, ერების აუცილებელ—იგულისხმე იძულებითი—კავშირებზე» და «ფედერაციებზე». ამ მიმართულებას დაადგენ ტოტალიტარული სახელმწიფოები; იმათგან გერმანია, იტალია, იაპონია მაგრათ დაეჯახენ მოწინააღმდეგე ძალას, მაგრამ სასტიკათ დამარცხდნენ. ამ გზას შერჩა ჯერჯერობით მხოლოდ საბჭოთა კავშირი.

მეორე მიმართულებას იჩენენ დასავლეთ ევროპის დიდი დემოკრატიული სახელმწიფოები. ინგლისი და საფრანგეთი გაბედულათ გაყვეენ დამორჩილებულ ერების განმათავისუფლებელ მიმართულებას, როგორც გზას ისტორიულ აუცილებლობისას. ესენი ამჯობინებენ მეგობრულ განწყობილებაში დარჩენას განთავისუფლებულ ერებთან და კოლონიებთან, ვინემ ძალდატანებით ერთ ხანს კიდევ მათ გაჩერებას მორჩილებაში. აქედან გამომდინარეობს როგორც ინგლისის, ისე საფრანგეთის, განსაკუთრებული ზრუნვა ეკონომიკურ აღმშენებლობაში განახლებულ და გაუმჯობესებულ ტექნიკის შემოსაღებათ და ამით საერთაშორისო კონკურენციაში ყოფილ კოლონიების თუ სხვა გარეშე ერების თავის ეკონომიურ გავლენის ქვეშ დასატოვებლათ და თავის ორბიტაში თავის უფლათ შემოსაყვანათ: მყარდება თავისუფალი პოლიტიკური ურთიერთობა და ისვენება ეკონომიური შეკავშირებანი (ბლოკი «დოლარის», «სტერლინგის» და «ფრანკის») — ასე ისახება გზა ამ მიმართულების.

რა თქმა უნდა, ორივე მიმართულება თავის საკუთარ ინტერესით ხელმძღვანელობს; ხოლო დემოკრატიულ ქვეყნებს იმედი აქვთ, რომ თავისუფალი ურთიერთობა გარეშე ქვეყნებთან ხელს შეუწყობს მათი მდგომარეობის გაუმჯობესებას, მათ იმედი აქვთ, რომ თავის ნიჭის, ცოდნის და გამოცდილების წყალობით ისინი გარეშე ერებთან თავისუფალ ურთიერთობაშიც გამონახავენ საშვალებას საერთო ინტერესების დასაცავათ. ტოტალიტარული სახელმწიფოები კი, როგორც შინ, ისე საერთაშორისო ურთიერთობაში ამ თავისუფლებას გაუბრძანებენ; განკერძოებულნი პოლიტიკურათ სხვა ქვეყნებიდან, ისინი თავის საკუთარ სახალხო შეურწმუნებაში იცავენ ავტარკიას ანუ წყის მხოლოდ საკუთარ საშვალეებით თავის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებისას. რამდენათ ეს მოუხერხებელია, იმდენათ სისტემა მათი მართველობის მოით-

1926/1

ხოვს სხვების დამორჩილებას, ძალდატანებას; საერთაშორისო თანამშრომლობა ამ მიმართულებას—სულ ერთია მოდის იგი მარჯვნიდან თუ მარცხნიდან—ესმის, როგორც მორჩილება პატარა ერების «დიდებისადმი». ამ სენით, ტოტალიტარიზმით ნაციონალურ საკითხში, ხშირად და სამწუხაროთ ისინიც არიან ავად, ვინც სხვა სფეროში მტერია ყოველგვარ ტოტალიტარიზმის და უფლებების უზურპაციის.

როცა ამ რამდენიმე თვის წინათ პატარა ირლანდიამ თავისი თავი სრულიად დამოუკიდებელ რესპუბლიკათ გამოაცხადა და დიდი-ბრიტანეთის ტახტთან არსებული მცირე კავშირიც გასწყვიტა, ინგლისის მეფემ და მთავრობის თავმჯდომარემ (ბ. ატლიიმ) მას მილოცვით მიმართეს და ბედნიერი მომავალი უსურვეს. ცხადია, ესენი ამ საქციელში დიდი ბრიტანეთის ინტერესებით ხელმძღვანელობდნენ.

გვეულებათ სადმე, მაგალითად, რუსის დემოკრატი, რომ ასე ესმოდეს თავის ქვეყნის ინტერესს და რუსეთის იმპერიიდან ჩამოცილებულ ერს ბედნიერი მომავალი უსურვოს?

აქაც სხვადასხვანაირი გაგებაა დემოკრატიზმის, სხვადასხვანაირი მიმართულება.

ბ. ბ.

მცირე შენიშვნები დიდ ამბებზე.

«ჩვენი დროშა»-ს მორიგ ნომრის მოლოდინში ისეთ დიდ ამბებს ჰქონდა ადგილი, იმდენი მდიდარი მასალაა თავმოყრილი, რომ ერთ წერილში მის თავის მოყრა, კლასიფიკაცია და თითოეულ ამბის სათანადო გაშუქება ყოველად შეუძლებელია.

წერილის სათაურიც, საბედნიეროდ, სხვა რამეს გარეშე «მცირე შენიშვნისა» არ გვავალებს და აი ეს შენიშვნებიც:

დღიდან ჩრდილო-ატლანტიკის პაქტის ხელის მოწერისა (4 აპრილი) დიპლომატიური საქმიანობა აჩქარებული ტემპით მიდის; პაქტის რატიფიკაციის მეორე დღეს პრეზ. ტრიუმანმა ევროპის სამხედრო დახმარებისათვის 1.130 მილიონი დოლარი გამოითხოვა; ამას მოყვა ამერიკის სამხედრო შტაბის მეთაურთა ვლენისებური მოგზაურობა ევროპაში და მას კი—ევროპის პარლამენტის ყრილობა სტრასბურგში. ერთი-სიტყვით, გახურებული სეზონი ერთ ბანაკში, მეორეში კი სამარისებური სიჩუმე.

რას მოასწავებს ასეთი კონტრასტი? მოსკოვის პაციფიზმს, მის საკუთარ უძლეობაში რწმენას—ირწმუნება ევროპის კომუნისტური პრესა. მზგავსი ახსნა-განმარტება მხოლოდ კომუნისტურ აუდიტორიას თუ დააკმაყოფილებს...

სინამდვილეში კი მოსკოვის დუმილი მისი, ამ ქამათ,

ევროპის ფრონტზე დამარცხებით აიხსნება. უდავოა, რომ დასავლეთში ბრძოლის ინიციატივა, ამ დროებით, ვაშინგტონის ხელში გადავიდა. უჩვეულო ამბავია, მაგრამ ეს ფაქტია. პრეზიდ. ტრიუმანის ადმინისტრაციამ მარშალის პლანით ევროპა იხსნა შინაური ნგრევისაგან; ბერლინის ბლოკადის დამარცხებამ იგივე ევროპა გარეშე შემოსევისაგან გადაარჩინა.

სრულებით ბუნებრივია, რომ გამარჯვებული აქტივობას იჩენს და სასწრაფო ზომებით მოპოვებულ პოზიციებს ამაგრებს.

ჩინეთში დიდი მარცხის შემდეგ, ამერიკის მთავარი პლაცდარში დასავლეთი ევროპაა; ამიტომ აქ არის დაგროვილი მთელი მისი ყურადღება; აქეთკენ არის მიმართული მთავარი მისი ფინანსური და პოლიტიკური ღონისძიებანი.

თვით დასავლეთ ევროპის როლი დღემდე ამ ორ ძალთა უიდილოში პასიურია; პოლიტიკურათ და ეკონომიურათ ცალკე უჯრედებათ დაყოფილი, ურთიერთ წინააღმდეგობათა ქსელში გაბმული, დასავლეთი ევროპა დასთანხმდა მიეღო ამერიკისაგან დახმარება; ამ უკანასკნელს იგი ლეზულობს უგულოთ, ძალაუბრებათ, ყოველივე ალტყინების გარეშე. ეს გასაგებია, თუ მივიღებთ მხედველობაში ამერიკის და მისი პარტნიორის მატერიალურ უთანაბრობას; ეს გარემოება მათ ურთიერთობას უფრო მფარველობას, ვიდრე თანასწოროთა შორის თანამშრომლობას, წააგავს.

ჩვენის ცნობით, ბედის უკუღმართობის მსგავს მაგალითს ადგილი არ ქონია, როგორცაა სამყაროს მბრძანებელი, დიდი ბრიტანეთის მისი გუშინდელი კოლონიის პროტექციის ქვეშ მოქცევა. მართლაც რომ განუზომელია ბედის დაცინვა!

ძნელია დაკარგულ დიდებაზე ხელის აღება; ხშირად იგი ხდება გაბოროტების და უანგარიშო მოქმედების წყაროთ. უექვევლია, ასეთი სულიერი განწყობილება მთლათ არ არის მნიშვნელობას მოკლებული ინგლის-ამერიკის ურთიერთობის გაბზარვაში; მაგრამ ბოლოსდაბოლოს იგი ეკონომიურ ნიადაგზეა დაფუძნებული.

ომისაგან დადარიბებული, ყელამდე ვალში ჩაჯარდნილი, ინგლისი—ეს, ერთ დროს თავისუფალ გაცულა-გამოცულის კლასიკური ქვეყანა, დღეს პროტექციონიზმის გზაზეა დამდგარი; იგი თავს იცავს ამერიკის ძლიერი კონკურენციისაგან წარმოების დავეგმით, კაპიტალის დაბანდების მოწყობით, იმპორტის შემცირებით და სტერლინგის თავისუფალ გადახურდავების აკრძალვით; დაახლოებით ასეთივეა ევროპის სხვა სახელმწიფოთა ეკონომიური პოლიტიკა გამოკლებით იტალია და ბელგიისა.

ამ ეკონომიურ წინააღმდეგობაშია ჩრდილო-ატლანტიკის გაერთიანების სიძნელეთა მთელი კვანძი; ეკონომიური თანამშრომლობის ორგანიზაციის (O.E.C.E.) თითქმის ორი წლის

ცდა უნაყოფო გამოდგას; ცხადია, რომ ასეთ პირობებში ატლანტიკის პაქტი, ევროპის საბჭო, ევროპის პარლამენტი შენობის წინა სახეა; მშვენიერი არქიტექტურის სახეა, რასაც, უმეველია, თავისი ფასი აქვს, მაგრამ მაინც უსარბიკვლო შენობის სახეა.

ძნელია წინასწარ იმის თქმა, თუ რა ბედი მოელის დასავლეთ ევროპის პირველ წარმომადგენლობას; მისი კომპეტენციიდან ამოღებულია სწორედ ის საკითხები, რომელთა მოუგვარებლობამ გაერთიანება შეაჩერა. სტრასბურგის ყრილობა მოგვაგონებს იმ ზღაპრულ გმირს, რომელიც წააწყდა ჯცნობ კომპს შემდეგი წარწერით: შემოხვალ ინანებ, არ შემოხვალ ინანებო; თუ მან მისთვის განზომილ ვიწრო ჩარჩოებში მოიკალათა და კულტურულ პრობლემებით დაკმაყოფილდა, იგი დაკარგავს ყოველგვარ პრესტიჟს; საწინააღმდეგო პოზიციას კი შეუძლია გამოიწვიოს შინაური კონფლიქტი და ეს დიდი წამოწყება საბოლოაგოთ დაშალოს.

მიუხედავად ასეთი მდგომარეობისა, არის თუ არა მაინც იმედები ჩრდილო-ატლანტიკის ხალხთა გაერთიანების? ჩვენის აზრით, იმედის ნაპერწკალი მთლათ არ არის ჩამქრალი: გამოიშველ ფაქტორთან გვერდით მათ აერთებს საერთო ბედი—ერთგული თავდაუცველობა.

ამერიკის თაოსნობას დღესდღეობით დეკლარატიული და სიმბოლიური ბეჭედი აზის; იგი უფრო მოსკოვის მიმართ გაფრთხილებაა, ვიდრე გამოწვევა. ამის ცოცხალ საბუთათ შემდეგი ისტორიული მაგალითი გამოდგება: ვილჰელმ მეორეს თავის დროზე ბრიტანეთის მთავრობისაგან გარკვეული გაფრთხილება რომ მიეღო, ის ამოღებულ ხმალს 1914 წ. ქარქაშში ჩააგებდა; ამის მაგიერ კაცობრიობამ ორი კატასტროფა გადაიტანა და ახლა მესამეს მოლოდინშია. კაპიტალისტურ რეჟიმში ომის წარმომშობი ღრმა მიზეზები ჩვენთვის უცნობი არ არის; მიუხედავად ამისა ომიანობის თარიღის გადაწვევა პატარა საქმეთ არ მიგვანია. მას შეუძლია მთლიანათ შესცვალოს მოვლენათა მთელი სახე.

თუ დასავლეთ ევროპის გაერთიანების პერსპექტივები უმწეობის სურათს არ იძლევა, ევროპის შუაგული—გერმანიის მდგომარეობა, მეტი რომ არა ვთქვათ, რთულზე ურთულესია. როგორც ვიცით უპირობო კაპიტულაციამ ეს ქვეყანა, ორათ გაქრალი, 70 მილიონიან სულით, ცარიელ ადგილათ აქცია.

ოთხი წლის დაუშოეტელი ენერგიით მუშაობა დასპირდათ მოკავშირეთ, რომ მდგომარეობა აღედგინათ და ევროპის ამ უმნიშვნელეს კუთხისათვის სახელმწიფო აპარატის რალაც მზგავსი რამ მიეცათ. რა შედეგები მოყვა არჩევნებს? 1) კომუნისტების გავლენა ინდუსტრიალურ რაიონებშიდაც მინიმალური (7%) აღმოჩნდა; და 2) მომავალი მთავრობის ხელმძღვანელობა ქრისტიან-დემოკრატიულ პარტიას ერგო.

მოგეწონს ჩვენ ეს თუ არა, სამართლიანობა მოითხოვს ვაღიაროთ, რომ ევროპის საზოგადოებრივ სფეროში მხოლოდ ორი ძალა სჩანს დაპირდაპირებული: კომფორტი და ვატიკანის ინტერნაციონალი (მეორე ინტერნაციონალი არ სჩანს და მასში შემავალი ეროვნული პარტიები ამ ბრძოლაში დამხმარე ძალის როლით კმაყოფილდებიან); მათ შორის სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაა გამართული და ამერიკაც ქრისტიან-დემოკრატიულ მოძრაობაზე უმთავრესად დაყრდნობილი ევროპის გაკომუნისტების საწინააღმდეგო ბრძოლაში; ევროპის ყველა ქვეყნებში ერთიდაიგივე სურათია—მოსკოვის და ვატიკანის ხელჩართული ბრძოლა.

გერმანიის არჩევნებში უდავოთ დასავლეთის, ან უკეთ ამერიკასთან მორიგების ტენდენცია გამოსჩანს; ახლა კი დასავლეთზე დამოკიდებული ამ ტენდენციის გაღრმავება და ძლიერ მიმართულებათ ჩამოყალიბება. პიტლერი ვერსალის ხელშეკრულების რეაქციით წარმოიშვა და ვეიმარის კონსტიტუცია დასავლეთის უყურადღებობამ გამოასალმა წუთისოფელს.

ნიშნავს კი ასეთი გაცხოველებული ამერიკის თაოსნობა, რომ მან საესებით ხელი აიღო მოსკოვთან, თუნდაც დროებით, მორიგებაზე? სრულიადაც არა.

კაპიტალისტურ დიპლომატიას თავისებური სამზარეულო აქვს: იქ ყველა კერძი ერთდაიგივე წვენზე მზადდება. «Business-ის ჯადოსნური მცნება, რაც ომის დროს მტერთანაც იარაღის ვაჭრობის საშუალებას იძლევა—ამჟამით მით უმეტეს «გამოანგარიშებული» რისკის ნიადაგზე ტიტოსთან უკვე საქმიანი ურთიერთობაა გაჩაღებული; ამერიკა მოსკოვის სხვა «სატელიტებთანაც» მზათ არის იმავე ნიადაგზე ივაქროს; თვით მოსკოვი ხომ მუდამ განსაკუთრებული ყურადღების საგანი იყო და ასეთივე დარჩა. სენატორი ბარუზი, რასაკვირველია, ვაშინგტონის მთავრობის დასტურით, ვაგლენიან ფინანსისტთა და მრეწველთა ჯგუფის სახელით მუდმივ კონტაქტშია პირადად სტალინთან. მზგავსი პარალელიზმი ორი სახეა ერთიდაიგივე მოვლენის და ჩინებულათ თავსდება ამერიკის საქმიანობაში. მოსკოვის ეკონომიურ მდგომარეობის სიძნელემ და ამერიკაში კრიზისის მოლოდინის შიშმა უფრო დიდი როლი ითამაშა ბერლინის ბლოკადის მოხსნაში, ვიდრე საპაერო ხიდმა.

ამ პირობებში ძნელია გარკვევა, თუ რა უახლოეს მიზანს ისახავს ამერიკა მოსკოვის მიმართ. უნდა მას მისი ექსპანსიის შეჩერება, თუ ევროპიდან განდევნა? საინტერესოა აღნიშნოს, რომ ვალტერ ლიპმანი, ვაშინგტონის «პორტ-პაროლათ» ცნობილი, დაუღალავათ იცავს საბჭოებთან მორიგებას მისი 1914 წლის საზღვრებში აღდგენით.

მშ. ზემპკოვი.

ა გ ვ ი ს ტ ო

პატარა უიარაღო ერი არ შეუშინდა მის მიწა-წყალზე გაბატონებულ ტლანქ მტერს, მოთმინებიდან გამოსულმა მას ეკვეთა და ბრძოლაში გმირულად დაეცა. იგი იყო მარტო, სულით მაგარი, ფიზიკურად სუსტი, მრავალ-რიცხოვან მტრის წინამდებ გულ-მკერდით მიშვერილი. მისი ბრძოლის ყივიანა ცას წვდებოდა, ქვეყნიერებას მოედო, გამოხმაურება პოვა. მაგრამ მაშველი არავინ გამოჩნდა, მართალი საქმისთვის მებრძოლ ერს გვერდში არავინ ამოუდგა. მტერმაც შური იძია, სისხლის მორვეი დააყენა, ათასობით ქართველი ტყვიით განგმირა, ცეცხლსა და მანვილს მისცა სოფლები და ქალაქები. აგვისტომ ერის ყველა ნაწილი შეადულა, გააერთიანა, ერთ ფრონტზე დარაზმა, ერთი მისწრაფებით გააკაჟა. აგვისტო სასოწარკვეთილი ცდა იყო მონობის უღლის გადაგდებისა, თავისუფლების დაბრუნებისა.

დროთა ბრუნვის გზაზე აგვისტოს აჯანყება რჩება მუდმივი საგანი ჩაფიქრების, შესწავლის. იგი არაა მარტო ამბავი ისტორიული, არამედ პოლიტიკური, რომელიც გვიკარნახებს სხვა განმათავისუფლებელ საშუალებათა ძებნას, რადგან იგი იყო ლოლიკური დასკვნა წინა წლების ეროვნულ მოძრაობათა ფორმის, მრავალ კუთხურ აჯანყებათა დასასრული, დაბოლოება ბრძოლის ერთი ხანისა და რჩება ერის გულის სიღრმეში, — ბრწყინვალე გმირობის მაგალიტებით.

ქართველ ერმა სისხლით ჩასწერა თავის ისტორიის ფურცლებზე გარდაუვალი სურვილი თავისუფლების მოპოებისა და მისი შენარჩუნების.

ამ აჯანყებაში გამოჩნდა ერის სულგრძელობა და კეთილშობილება, მას შური არ უძიებია და დატყვევებულ კომუნისტებს ფიზიკურად არ გასწორებია, თუმცა ამის გამართლება იმ დღეებში ადვილად შეიძლებოდა... გამარჯვებულ მტერმა ასეთ სულგრძელობას ბარბაროსობით უპასუხა...

მორალური გამარჯვება ერის მხარეზე დარჩა, რამაც იგი სულიერად გააკაჟა, წყალულთა განბანას შეუდგა, წელში კვლავ გაიმართა, მომავალს იმედით დაუწყო ცქერა რომ მომხადებელი შეხვდეს ყოველგვარ მოვლენას და ბრძოლის იალქნის სწორი წარმართვით გამარჯვებული გავიდეს სანაპიროზე.

პ. ს.

ძარბაზი სოციალ-დემოკრატია.

1. შესრულდა 56 წელი მას შემდეგ, რაც საქართველოში სოციალ-დემოკრატია გამოვიდა საზოგადო ასპარეზზე საქუთარი სოციალური დანაციონალური პროგრამით: ბატონობა ხალხის, ბატონობა ერის, სოციალიზმი—აი ამ პროგრამის ძირითადი მუხლები.

2. ის დაუპირდაპირდა რუსეთის თვითმპყრობელობას, დიდ შემამულეთა მიწათმფლობელობას და კაპიტალისტების გაბატონებას საქართველოში.

3. ის აღორძინდა და განვითარდა სოულიად დამოუკიდებლათ რუსეთის ასეთსავე მიმდინარეობისაგან. ათი წლის მუშაობის შემდეგ ნათელი გახდა, რომ პატარა ერის რევოლიუციური ძალა სრულიად არ კმარა დიდი რუსეთის უღელის დასამხრბათ და გადასწყვიტა შეერთებოდა რუსეთის ასეთსავე დაჯგუფებას და საერთო ბრძოლით თავისი დროშის გამარჯვებას. ეს შეერთება მოხდა 1903 წელს საერთო ყრილობაზე ლონდონში.

4. ეს გაერთიანება ჩამოყალიბდა ერთი ძირითადი საერთო მოთხოვნილების პირველ რიგში დაყენებით, რომლის განხორციელება კარს უღებდა დანარჩენ მოთხოვნილების გატარებას. ეს მთავარი მიზანი იყო მეფის რეჟიმის დაცემა და ხალხური რესპუბლიკის დაარსება.

5. პირველ აგორებულ რევოლიუციურ ტალღამ თვით-მპყრობელობა დასჭრა, მაგრამ ვერ მოსპო. იწყება დუმის პერიოდი. ყველა ოთხივე დუმის დეპუტატებათ ქართველი ხალხი ირჩევდა მხოლოდ სოციალ-დემოკრატებს, ერთის გამოკლებით (სოციალისტ ფედერალისტი). ყველა ოთხივე დუმის სოციალ დემოკრატულ ფრაქციას მთელი რუსეთისას მეთაურობდენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები.

6. მეორეთ აგორებულ რევოლიუციურ ტალღამ, 1917 წ., დაამზო მეფის რეჟიმი, გამოაცხადა დემოკრატული რესპუბლიკა. ამ დიადი გადატეხის მთავარ ორგანოს, პეტერბურგის მუშათა ანტიბოლშევიკურ საბჭოს, მეთაურობდა ქართველი სოციალ-დემოკრატები, მეოთხე დუმის წევრი, არჩეული ერთხმათ მის თავმჯდომარეთ.

7. ქართველი სოციალ-დემოკრატია დაუპირდაპირდა ბოლშევიზმს თავიდანვე, მისი აღორძინების დღიდანვე, ლონდონის კონგრესზე. პირველათ ის გამოვიდა მის წინააღმდეგ პრინციპიალური კრიტიკით საერთო რუსეთის მასშტაბით^{*)}. მაშინ როდესაც რუსეთის სოციალ-დემოკრატები მას ედავე-

*) 1905 წ. დაიბეჭდა ქართულათ ჟურ. «სოციალ-დემოკრატ.» და შემდეგ რუსულათ წიგნაკათ «უმცირესობა თუ უმრავლესობა».

ბოდენ ორგანიზაციული მოტივებით. საქართველოში მან სავსებით გაანადგურა მათი ორგანიზაციული წყობა, გაანიავა მათი ვაგლენა მუშათა კლასზე.

8. ამიტომ როცა რუსეთში აღსდგა ძველი რუსულ-აზიური სულისკვეთება და ის დაუბრუნდა ეკატერინე მეორის წინ არსებულ სოციალურ წყობას, გაბატონებულს ბოლშევიკების მეთაურობით, საქართველოში ძალაში დარჩა ევროპიული სულისკვეთება და მთელ რევოლიუციურ ასპარეზს დაეპატრონენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები^{*)}. მათ პირველათ ახლა მიეცათ საშუალება განეხორციელებიათ თავისი პროგრამა.

9. საქართველოს და რუსეთის სავალი გზები საქვეყნოთ გაიყარნენ, რაიცა ჩამოყალიბდა შესაფერ ნაციონალურ, პოლიტიკურ და სოციალურ ფორმებში. პირველ ყოვლისა საქართველო ჩამოშორდა რუსეთს და გამოაცხადა თავისი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა, ასი წლის წინეთ შეწყვეტილი რუსეთის ჯარების მიერ; ყველა რევოლიუციურ ორგანოებს და ერის ნაციონალურ მთავრობას მეთაურობდნენ სოციალ-დემოკრატები, მათ მისდევდნენ, მათ მეთაურობას სცნობდნენ ყველა ნაციონალურათ და პროგრესიულათ მოახროვენ დაჯგუფებანი მთელი ერისა. საქართველოს ირგვლივ აგორებულ რუსულ ბოლშევიკურ ტალღებს, რუსის გაბოლშევიკებულ მილიონიან ჯარებს დაუპირდაპირდა ერთი მთლიანი ნაციონალური ფორმტი.

10. მთელ ძველ რუსულ იმპერიაში ერთადერთი საქართველო წარმოდგენდა ერთადერთ კუთხეს, სადაც მეფობდა მყუდროება, წესიერება და დისციპლინა თავისუფლების საფუძველზე. მის ირგვლივ ანთებული კოცონი სამოქალაქო ომისა მის სხელს სრულიად არ მიეკარა, მის არცერთ ნაწილს და წრეს არ გადაედვა. ერის მეთაურის სოციალ-დემოკრატის ასეთი უმაგალითო ნაყოფიერი შემოქმედება აიხსნება მისი ძირითადი თვისებებით, რითაც ის განსხვავდებოდა და განსხვავდება დღესაც რუსეთის და დასავლეთის ასეთსავე მიმდინარეობისაგან:

ა. მისი სოციალიზმი იყო და არის რევოლიუციური და არა პარლამენტარული, საარჩევნო, საკარიერო და სალაპარაკო ხასიათის;

ბ. მისი დემოკრატიზმი იყო და არის ურყევით ხალხური, ანტიბურჟუაზიულ-პლუტოკრატიული, ანტითავად-აზნაურულ-პომეშიკიური;

გ. ის იყო და არის მომხრე და შემქნელი ერის სამი კლასის ბლოკის: გლეხების, მუშების და წვრილი ბურჟუაზიის.

^{*)} სიტყვა: «მენშევიკი—უმცირესი» ეხება მხოლოდ რუს სოციალ-დემოკრატებს და არა ქართველთ, რომელნიც არასოდეს არ ყოფილან თავის ქვეყანაში უმცირესობაში.

ეს ბლოკი, მცხოვრებთა ეს დიდი უმრავლესობა, არის ბატონი და პატრონი მთელი ერის, წინამძღოლი მისი სავალი გზების, მისი ყოფა-ცხოვრების ამწყობი და დამწყობი. ნაციონალური ბურჟუაზიის უყოლობის გამო, მის გარეთ დარჩა მხოლოდ მემამულეთა კლასი, ძველი ისტორიული თავადაზნაურობა, რომელიც დაემორჩილა ისტორიის განაჩენს და უბრძოლველათ, უკონტრ-რევოლიუციოთ გაყვა ერის უმრავლესობას.

ქართველი სოციალ-დემოკრატიის სოციალიზმი და დემოკრატიზმი იყო და არის მართლაც თავისებური უაღრესათ ნაციონალური და ხალხური. რაიცა გაკვირვებით აღნიშნა დასავლეთის სოციალ-დემოკრატიის მეთაურმა კ. კაუტსკიმ თავის წიგნში «საქართველო». სოციალიზმი ერის სამსახურში—აი რა აწერია თავიდანვე მის დროშას.

11. რაკი ქართული სოციალიზმი იყო უაღრესათ ნაციონალური, ამიტომ პირველი მისი რეფორმატორული ნაბიჯი შეიცავდა ერის დიდი უმრავლესობის—გლეხობის ინტერესების დაცვას, მისი დაბალი სოციალური საფეხურიდან მაღლა ამოყვანას და ერის ფუძეთ გამოცხადებას. ეს კი იქნა მესართლებული აგარიული რეფორმით. მიწათმფლობელთა წოდებას ჩამოერთვა უსასყიდლოთ მამულები და ყველა სახნავ-სათესი მიწები დაურიგდა უმიწაწყლო და მცირე მესაკუთრე გლეხობას, ხოლო დიდი გაშენებული მამულები, ტყეები და საბალახოები გამოცხადდა ნაციონალურ საკუთრებათ.

12. ერის ხელში გადავიდა აგრეთვე მთამანები, გზები, წყლები, კულტურულათ დამუშავებული სხვილი მამულები, რის გაყოფა იქნებოდა ეკონომიური უკანდახვევა, და აგრეთვე რუსის ხაზინის მთელი ქონება საქართველოში დარჩენილი.

13. ამაირათ, საქართველოში დამყარდა კორდინაცია, მოთანხმება სახელმწიფო და კერძო ეკონომიკას შორის. სხვილი ნაციონალური და წვრილი კერძო საკუთრება შეიქმნა ახალი საქართველოს სოციალურ ფუძეთ.

14. ქართველი მუშათა კლასი ღებულობს ყველა მისთვის მიუცილებელ რეფორმებს ამ კერძო და ნაციონალური საკუთრების ფარგლებში და მკიდროთ ეკავშირება ერის უმრავლესობას—მცირე მესაკუთრეთა კლასს, რომელსაც ის იმავე დროს უწყევს მეთაურობას სოციალ-დემოკრატიის დროშით.

15. ეს ახალი, ხალხური, საქართველო თავის საგარეო პოლიტიკას აწყობს ორ ღებულებაზე: თავის ძველი საზღვრების აღდგენა და მისი დაცვა გარედან შემოსევისაგან. პირველი ამოცანა მან დიდებულათ შეასრულა. მან დაიბრუნა ოლქები ბათუმის, ართვინის და არდაგანის. 1918 წლიდან, საქართველოს დამოუკიდებლობას ცნობენ ჯერ ფაქტიურათ, შემდეგ იურიდიულათ ევროპის ყველა სახელმწიფოები. მისი დამოუკიდებლობა იცნო აგრეთვე განსაკუთრებული ხელშეკრულებით რუსეთის საბჭოთა მთავრობამ.

16. ამ ნაციონალურ და სოციალურ გარდაქმნას აგვირგვინებს ხალხის პოლიტიკური გაბატონება. მას მიეცა ყველა თავისუფლება, გარდა ერთისა—ნაციონალური და სოციალური წყობის დანგრევისა, მის წინააღმდეგ ბრძოლისა.

17. ქვეყნის უმაღლეს გამგეთ გამოცხადდა ერთპალატიანი პარლამენტი, უპარლამენტარიზმით. მთავრობა ირჩეოდა მის მიერ ვადით, რომლის განმავლობაში მისი შეცვლა სხვადასხვა საარჩევნო კომბინაციებით არ შეიძლებოდა, მთავრობა ასრულებდა პარლამენტის დადგენილებებს. უმაღლესი პოლიტიკური ხელმძღვანელობა და პასუხისმგებლობა დაეკისრა მთავრობის თავმჯდომარეს, რომელიც იმვე დროს იყო შუფი სახელმწიფოსი. ხალხს მიეცა უფლება კანონმდებლობის ინიციატივის და გამოცემული კანონის გადაზინჯვის (რეფერენდუმი).

18. აი ეს ახალი საქართველო, გამთლიანებული ტერიტორიალურათ, სულიერათ და ნაციონალურათ შექმნა ხანგრძლივ სახალხო მოძრაობამ სოციალ-დემოკრატიის მეთაურობით და თავდადებით, რაიცა იქმნა დადასტურებული თითქმის ერთხმით დამფუძნებელი კრების არჩევნებით (1919 წ.). დეპუტატთა ოთხმოცი პროცენტი ეკუთვნოდა სოციალ დემოკრატებს, ხოლო დანარჩენი დაჯგუფებანი—სოციალისტ-ფედერალისტები და ნაციონალ-დემოკრატები მთავარ საკითხებში არ განსხვავდებოდნენ მართველი პარტიისაგან.

19. საქართველოს დაპყრობისათანავე მოსკოვის მიერ იგივე სოციალ-დემოკრატია ეწყობა არალეგალურ, სარდუმლო ორგანიზაციებში, აჩალებს ბრძოლას საოკუპაციო ხელისუფლების წინააღმდეგ და თავის ირგვლივ იკრებს ყველა თავდადებულ მებრძოლს. ეს ბრძოლა გრძელდება 1921 წლიდან დღევანდლამდე: მას შეეწირა მრავალი მსხვერპლი, დაიხვრიტა ათასობით საუკეთესო მებრძოლი, მაგრამ ის ვერ ჩაკლეს, ვერ შეაჩერეს ტირანებმა ვერავითარი ზომით. ამავე დროს დამფუძნებელი კრების მიერ ევროპაში გამოგზავნილი ნაციონალური მთავრობა მთელი ამ ხნის განმავლობაში ეწევა პოლიტიკურ ბრძოლას ბოლშევიკების წინააღმდეგ და საქართველოს გასანთავისუფლებლათ. საქართველოს სოციალ-დემოკრ. პარტიის წარმომადგენლობას არ გაუშვია არც ერთი შემთხვევა, არც ერთი ყრილობა სოციალისტურ ინტერნაციონალისა რომ არ დაესვას საქართველოს საკითხი. ერთა ლიგა, პარლამენტები, ურნალ-გაზეთები, კონგრესები სდებოდნენ ამ საკითხის მთავარ ასპარეზათ. ის ისმოდა აგრეთვე ყველა მთავრობათა წინაშე.

20. მთელ ამ ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ქართველი სოციალ-დემოკრატია მუშაობდა აშკარათ, ლეგალურათ მხოლოდ ოთხ წელიწადს (1917—1921). საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანაში. მთელი დანარჩენი დრო ის ეწეოდა ბრძოლას და ეწევა დღეს არალეგალურათ, კონსპირატიულათ, სა-

იდუმლო ორგანიზაციების საშუალებით, არალეგალური პრესით, ჩუმი კრებით და სიტყვიერი პროპაგანდით, დროის დროს კი ქუჩაზე გამოსვლით, დემონსტრაციებით და აჯანყებებით. ამავე არალეგალურ პერიოდში ის ხელიდან არ უშვებდა არც ერთ ლეგალურ შემთხვევას, რომ თავისი პრინციპები საჯაროთ არ გამოეფინა. მთელ იმპერიაში ლეგალურ სოციალისტურ ჟურნალმა იწყო გამოსვლა პირველად მხოლოდ საქართველოში ქართულ ენაზე («კვალი», 1898 წ.). მანამდე კი ის იღებდა მონაწილეობას სხვადასხვა ლეგალურ ორგანიზაციაში.

მონარქიულ და ბოლშევიკურ ტირანიამ ვერავითარი რეპრესიებით მისი მუშაობა ვერ შეაჩერა, ვერ ჩაკლა. საქართველოს სოციალ-დემოკრატია დარწმუნებულია იმაში, რომ, როგორც დაეცა მისი პირველი მტერი, ცარიზმი, დაეცემა აგრეთვე მისი მეორე მტერი კომუნისმი და თვით დარჩება საბოლოოთ გამარჯვებული.

სოციალისტური ინტერნაციონალი.

ომის პერიოდში სოციალისტური ინტერნაციონალი არ შეკრებილა და არც რაიმე რეზოლიუცია მიუღია.

ომის შემდეგ ის ამოძრავდა, რამოდენიმეჯერ შეიკრიბა და გამოიტანა სხვადასხვა დადგენილებანი. და აი აქ გამოირკვა ერთი მოულოდნელი გარამოება: ის აღარ სცნობს თავის წევრებათ და არც იწვევს თავის კრებებზე საბჭოთა მიერ დევნილ სოციალისტურ პარტიებს, არც ქართველს, არც რუსს და არც რომელიმე სხვა ერისას. ინტერნაციონალი შეიცავს დღეს მხოლოდ დასავლეთი ევროპის თავისუფალ სოციალისტურ პარტიებს. დატოვეს თავის გარეშე აგრეთვე სლავიანთა სახელმწიფოთა დევნილი პარტიები. ამ ორი კვირის წინ შეიკრიბა ის ჰოლანდიაში და ამ უკანასკნელთა შესახებ მიიღეს შემდეგი დადგენილება: მათ შეადგინონ საერთო კომიტეტი, რომლის წარმომადგენელი იქნება დაშვებული ინტერნაციონალში სათათბირო ხმით. ე. ი. ფაქტიურათ ესენიც გამოირიცხებოდა.

ამნაირათ, ამ ქამათ ყველა დევნილი და მებრძოლი სოციალისტური პარტიები როგორც საბჭოთა იმპერიისა. ისე, გასაბჭოებულ შუაგული ევროპისა გამოცხადებულია ინტერნაციონალის გარეშე.

რა არის მიზეზი ამ უმაგალითო საოცარი მოვლენისა? მიზეზი ერთად ერთია: ინტერნაციონალს დღეს მეთაურობენ ის სოციალისტური პარტიები, რომელნიც მეთაურობენ ან მონაწილეობას იღებენ თავიანთ სახელმწიფოთა მართვა-გამგეობაში: ინგლისის, საფრანგეთის, ბელგიის, შვეციის, ნორვეგიის, დანიის და სხვათა. ხოლო ყველა ესენი დაფრთხალნი,

დაშინებულნი მოსკოვის მიერ, ფიქრობენ თავიდან აიცილონ საბჭოთა თავსდასხმა მათ წინაშე დაჩოქებით, თანაგრძობის მოპოვებით, ბოლშევიკების ნდობის მიღებით. ინტერნაციონალი გახდა მთავრობათა მორჩილ იარაღათ, მათი სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკის თავის პოლიტიკათ აღიარებით. ამ გზით, ინტერნაციონალური სოციალიზმის მთელი ძირითადი მოძღვრება და ორგანიზაციული წყობა უარყოფილია.

ეს არის ახალი ინტერნაციონალი, რომელსაც არავითარი კავშირი არ აქვს ძველთან. იმან უარყო პირველი ინტერნაციონალის ძირითადი დებულება, რაიცა მან მიიღო თავის კონგრესზე 1866 წ. და სადაც ნათქვამია:

«ინტერნაციონალი და ყველა მისი სექციები თუ შასში შემავალი პიროვნებები სცნობენ საფუძვლათ მათი დამოკიდებულებისა ყველა ადამიანთან, მიუხედავათ ამათი ფერისა, რწმენისა და ეროვნებისა: ჭეშმარიტებას, სამართლ იანობას, მორალს. ჩვენ მოვითხოვთ ადამიანის და მოქალაქის უფლებას არა მარტო ჩვენთვის, არამედ აგრეთვე ყველასათვის, ვინც კი ასრულებს თავის მოვალეობას. არ არის მოვალეობა უუფლებოთ, არ არის უფლება უმოვალეობოთ».

აი ეს საფუძველი ჰუმანიზმის, გამოცხადებული ძირითად საარსებო დებულებათ ინტერნაციონალისა დღეს უარყოფილია და მის ალაგას წამოყენებული ეგოისტური მიმდინარე საგარეო პოლიტიკა. აი ამიტომ დღევანდელ ინტერნაციონალმა ვერ გამოიტანა თავისი დაგმობა საბჭოთა ბატონობის, ვერ დაიკვა მის უფელს ქვეშ მყოფი ერები და პიროვნებები, როგორც ეს მოიმოქმედა მეორე ინტერნაციონალმა 1923 წ. ჰამბურგის კონგრესზე. აქ ვკითხულობთ:

«კონგრესი უარს ყოფს რუსეთის მთავრობის შეუჩერებელ ტერორიზმს, მისმიერ განადგურებულ დემოკრატიის და თავისუფლების, როგორც საშიშროებას არა მარტო რუსეთის მშრომელთათვის, არამედ აგრეთვე ინტერნაციონალური პროლეტარიატის სასიცოცხლო ინტერესებისათვის». იქვე გამოცხადებულია კონგრესის პროტესტი წინააღმდეგ სოციალისტების დევნის რუსეთში და «დაკავებულ საქართველოში».

ერთისიტყვით, ინტერნაციონალი მუდამ ერეოდა საბჭოთა შინაურ საქმეებში და ითხოვდა შეწყვეტას სოციალისტების დევნის და მოითხოვდა თავისუფლების აღდგენას.

ახლანდელ ინტერნაციონალს დავიწყებულები აქვს მთელი ეს წასული; ის დევნილ სოციალისტებს არათუ არ იცავს, არც კი იკარებს თავის სიახლოვეს.

რა გამოსავალია აქედან? არის მხოლოდ ორში ერთი: ან აღდგეს ძველი ომის წინანდელი ინტერნაციონალი ან შედგეს ახალი ყველა დევნილ და მებრძოლ სოციალისტური პარტიებისაგან.

საბჭოთა მიერ დაჩაბრულ ხალხთა

განთავისუფლების საპროგრამა.

ამჟამათ რუსის ემიგრაცია ეწყობა საბჭოთა მომავალ ნანგრევებზე ახალი წყობილების შემოსაღებათ. ის გაიყო ორ ბანაკათ და თითოეული გამოვიდა საკუთარი პროგრამით. ერთს ეწოდება «კავშირი ბრძოლისა რუსეთის თავისუფლებათვის»; ხოლო მეორეს «მომავალი რუსეთი—ლიგა ბრძოლისა ხალხის თავისუფლებისათვის». პირველს მეთაურობს რუსის მემარჯვენე და ლიბერალური ემიგრაცია, ხოლო მეორეს სოციალისტ-რევოლუციონერები კერენსკის მეთაურობით და სოციალ-დემოკრატები აბრამოვიჩის წინამძღლობით. ეს არის ორი წმინდა რუსული დაწყობილება, რომელშიაც არ შედიან არარუსები. ამათი პროგრამა არის საერთო ხასიათის. მოთხოვნილება რუსეთის განთავისუფლებისა საბჭოთა ტირანიისაგან. ხოლო როგორ, რა საფუძველზე აეწყოს მისი პოლიტიკური, ეკონომიური და ნაციონალური ცხოვრება არა სჩანს. მხოლოდ ნაციონალურ საკითხს აქცევენ ყურადღებას, პირველი მას არ სცნობს, ხოლო მეორე მოითხოვს ერთა ფედერაციას.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატ. პარტიის საზღვარგარეთელი ბიურო საჭიროთ სთვლის ჩაერიოს ამ ახალ მიმდინარეობაში და წარუდგინოს რუსის და დაპყრობილ ერების ემიგრაციას თავისი შეხედულობანი პროგრამის ყველა ძირითად საკითხებზე.

საბჭოთა ნანგრევებზე მისაღებია აეგოს ერთათ-ერთი წყობილება: ეს არის მშრომელთა ბატონობა, მთელი მუშა ხალხის თავისთავის მოვლა-პატრონობა. ყველა ადამიანი, ვინც კი თავისი შრომით, თავისი მუშაობით თავს იჩივებს, როგორცაა: პროლეტარიატს და წვრილი მესაკუთრენი შეადგენენ ერთ ბანაკს და მისი მეთაურობით ეწყობა ახალი ცხოვრება. ხოლო ყველა სხვილი საკუთრება, მთავარი სამრეწველო საჯარო დარგები გადადიან ერის საკუთრებაში და მუშავდება სოციალური მეთოდით. დგება ორი ფორმის საკუთრება: წვრილი ინდივიდუალური, სხვილი სოციალური. ამათი დაკავშირებით, მათ შორის წინასწარობის დაცვით, ერთი მთლიანი პარმონიული ეკონომიის შექმნა. ყველა პარტია თუ ჯგუფი ვინც ამ ძირითად დებულებებს გაიზიარებენ შეადგენენ ერთ დარაზმულობას, ერთ ანტიბოლშევიკურ სახალხო ბანაკს, რომლის მიზანია ამ ეკონომიკის დამკვიდრება.

ამ გზით მიიმართება სამი მთავარი რეფორმა: ნაციონალური, პოლიტიკური, ეკონომიური.

I. ნაციონალური:

1) გამოცხადდეს საბჭოთა ნაციონალური რესპუბლიკებო სუვერენულათ თავისი საშინაო და საგარეო საქმეებში.

2) მიეცეთ მათ უფლება თვითონ აირჩიონ თავისი მთავრობა დემოკრატიულ წესით.

3) უარი ეთქვას ცნობაზე იმ მთავრობას, რომელიც ნაკარნახევია გარეშე ძალის მიერ.

4) თანამშრომლობა ყველა ამ რესპუბლიკების საერთო ძალით და თანხმობით მოაწყონ გაუმჯობესება ცხოვრების პირობების და უშიშროების.

5) მოეწყოს ყრილობა განთავისუფლებულ სუვერენულ ერების წარმომადგენელთა, სადაც შეთანხმებით იქნება გამომუშავებული შინაგანი და საგარეო ურთიერთობა.

6) მიეცეს თავისუფალ ერებს უფლება თვით გამოარკვიონ დარჩეს საერთო კავშირში თუ იყოს სავსებით დამოუკიდებელი, თუ შევიდეს რეგიონალურ კავშირში მის ახლო-მახლო მდებარე ერებთან და ევროპის ფედერაციაში.

7) გამოცხადდეს სახელმწიფო დროშათ: ერი და დემოკრატია—ერის თავისუფლება—დემოკრატიული წყობა.

II. პოლიტიკური:

8) გაუქმება კომუნისტური პარტიის დიქტატურის. მიეცეს მშრომელთა მასას თავისუფლება სიტყვის, კრების, ბეჭდვის, ორგანიზაციის.

9) გამოცხადდეს ყველა პარტია, ყველა ხალხურ დემოკრატიული და სოციალისტური დაჯგუფება ერის თანაწორ უფლებიან ნაწილებათ.

10) მოისპოს სამუდამოთ ყოველივე ნაშთი დიქტატორულ რეჟიმისა და გამოცხადდეს ადამიანი ხელშეუხებელ პიროვნებათ.

11) თავისუფალი არჩევა ყველა წარმომადგენლობითი კრებულის, პარლამენტის, მუნიციპალიტეტის, სოფელელთა მართველობის, პირდაპირი, საიდუმლო, საყოველთაო კენჭის ყრით ორივე სქესისათვის.

12) თვითეული თავისუფალი რესპუბლიკა იწვევს დამფუძნებელ კრებას, რომელსაც მიენდობა სახელმწიფოს აწყობა დემოკრატიულ ნიადაგზე და ყველა მისი შესაფერი ძირითადი კანონების გამოცემა.

III. ეკონომიურ-სოციალური:

13) გაუქმდეს იძულებითი კოლხოზური სისტემა. არსებულ კოლმეურნეობის ბედის გადაწყვეტა მიენდოს მის წევრთ. ვისაც სურს თავის საკუთარი მეურნეობის გაჩენა, მას ეძლევა შესაფერი მიწა თავის ინვენტარით და გადის კოლმეურნეობიდან.

14) ყველა წვრილი სამრეწველო და სააღებ-მიცემო საკუთრება უბრუნდება მათ პატრონებს, რომელთაც ის ჩამოერთვა. ყველა მოქალაქეს ეძლევა უფლება გახსნას ასეთივე დაწესებულება, თავისუფლათ იმრომოს და იმუშაოს ყოველ ეკონომიურ დარგში.

15) ყველა სხვილი საკუთრება, რაიცა დღეს სახელმწიფოს ხელშია გადადის დემოკრატიულ მთავრობის განკარგულებაში და მათი დამუშავება, მოვლა და პატრონობა ეწყობა სოციალურ საფუძველზე. მონაწილეობით წარმომადგენელთა მუშათა სინდიკატების, კერძო თუ სახელმწიფო კოოპერატივების, თემების, წვრილ მესაკუთრეთა ორგანიზაციების და სახელმწიფოსი.

16) თავისუფლება კერძო ინიციატივის, რომელიც არ არის მიმართული ადამიანთა წინააღმდეგ.

17) სახელმწიფო ბიუჯეტის მთავარი წყაროა მისი შემოსავალი სხვილი საკუთრებისაგან. შემცირდეს პირდაპირი გადასახადი მშრომელ მასაზე მინიმუმამდე.

18) შემცირდეს რიცხვი დაქირავებულ მოხელეთა მართვლობის ყველა დარგში.

19) დაცვა მშრომელთა ინტერესების როგორც დაქირავებულ მუშის, ისე წვრილ მესაკუთრეთა, სახელმწიფოს განსაკუთრებით საზრუნავი საგანია.

გ ა კ ვ რ ი თ.

ეს რამდენი ხანია საბჭოები დაეთარს უბნევენ დასავლეთს მოხერხებულათ და გაბედულათ. პირველათ მათ გამოაცხადეს თავისი კომუნისში ნამდვილ სოციალიზმთ და ამაში დააჯერეს მრავალი სოციალ-დემოკრატი ოტო ბაუერის მეთაურობით. ისინი სწერდენ, რომ მათი და მოსკოველთა მიზანი ერთი და იგივეა, განსხვავებაა მხოლოდ საშუალებებში.

ახლა მოსკოვმა დააბნია დასავლეთი მეორე გამოგონებით—საბჭოთა წყობილება არის სახალხო დემოკრატიაო. ამჟამათ ეს ახალი ხერხი ბევრს სჯერა. ყველა დიდი გაზეთები დღეს საბჭოთა ტირანიას უწოდებენ «სახალხო დემოკრატიას». ბევრი ცნობილი პირები ამბობენ, რომ არსებობს ორნაირი დემოკრატია—აღმოსავლეთ ევროპის და დასავლეთი ევროპის. საფრანკეთის ერთი დიდი პროკურორი სწერს: «უნდა მოეწყოს ერთად ყოფნა ორი ქვეყნის, რომელიც შეადგენს დემოკრატიის ორ ფორმას. ამის აუცილებელი პირობაა საერთაშორისო სიმართლე» (გაზეთი «მონდ» 17 ივნისი).

ასე აირ-დაირია წარმოდგენა მოსკოვის დესპოტიანზე. გამოდის, რომ დემოკრატია არის სხვადასხვანაირი და ამ საფუძველზე მათი შეწყობა აუცილებელია. თუ კი სოციალიზმზე კიდევ შეიძლება დავა. სრულიად შეუძლებელია ამ დავის

განმეორება დემოკრატიაზე, რომლის ნიშნობლივი თვისებები საყოველთაოთ ცნობილია, ხოლო ამჟამათ მივიწყებულია.

დემოკრატია შედგება ორი ბერძნული სიტყვიდან: დემოს—ხალხი, კრატოს—მართველობა. ე. ი. ხალხის მართველობა, რაიცა პირველათ მსოფლიოში შემოიღეს ძველ ელინელებმა, დაამყარეს ძველ საბერძნეთში ხალხის ბატონობა, საიდანაც ვაგრძელებდა რომის რესპუბლიკაში. არსად სხვაგან ასეთი წყობილება არ ყოფილა; ყოველგან, ყველა ქვეყანაში ბატონობდა უმცირესობა, რჩეული და ერისაგან გამოყოფილი პიროვნებები—ზოგან მეფეთა და მათი აგენტების, ზოგან ეკლესიის მოსამსახურეთა, ზოგან მემამულეების, ზოგან ტირანების, ერთისიტყვით მცირე რჩეულთა უფროსობა, ხალხის დამორჩილება. საბერძნეთის და რომის დემოკრატიაც ჩქარა დაეცა და ეს ქვეყნებიც ჩადგენ საერთო ანტიდემოკრატიულ კალაპოტში.

აი ამ წყობილების წინააღმდეგ მსოფლიოში პირველათ ადგა საფრანგეთი მეფერაამეტე საუკუნის მიწურულში, მოახდინა დიდი რევოლიუცია, აღადგინა ძველი ელინური დემოკრატია და ეს მოედვა კაცობრიობას. ახლა კი სურთ ამ ხაზზე შეაყენონ საბჭოთა რევოლიუცია, მოაცილონ ის პირველ ხაზს და გამოაცხადონ ის ელინელთა პოლიტიკური ხაზის გაგრძელებათ. ასეთი გაყალბება დემოკრატის არასოდეს არ მომხდარა. მისი მიუცილებელი თვისებებია ერთი, ფრიად ცნობილი—ეს არის თავისუფლება, სიტყვის, კრების, წერის, ბრძოლის და მოძრაობის. არც ერთი ეს თვისება საბჭოთა იმპერიაში არ არსებობს, მაშასადამე არავითარი კავშირი მის წყობას არ აქვს ელინელთა წყობასან, დემოკრატიასან.

ამ ერთი თვის წინეთ ინგლის-ამერიკის პრესაში იყო დაბეჭდილი წერილები, თუ რა გზით შეიძლება დაცვა ხმელთაშუაზმისა რუსეთის შემოსევისაგან. თითქმის ყველამ გამოთქვა ერთი და იგივე აზრი, უჩვენეს ერთი და იგივე სტრატეგიული ბაზა: ხმელთაშუა ზღვის დაცვა უნდა მოხდეს ჩრდილო აფრიკიდანო. ასეთია ლოლიკური დასკვნა იმ პოლიტიკის, რასაც ინგლისი მისდევდა ჩვენში ახლოწასულში.

საკმარისია დააკვირდეთ ხმელთაშუა ზღვას და მის ახლო მახლო მდებარე სახელმწიფოებს, რომ გადაჭრით ითქვას: წამოყენებული სტრატეგია არავითარ სინამდვილეს არ შეეფერება და წმინდა ფანტასტიურია. რუსეთისათვის არსებობს ერთადერთი ზღუდე, რომლის გადალახვა მას გაიყვანს ხმელთაშუა ზღვაზე და მით იქნება ასრულებული პეტრე დიდის ანდერძი. ეს ზღუდეა ოსმალეთი და სპარსეთი, რასაც პირდაპირ ესაზღვრება რუსეთი და მაშასადამე მის წინაშე არ დგას გეოგრაფიული დაბრკოლება. იყო დრო, როცა ასეთი დაბრკოლება აღიმართა მოსკოვის წინაშე, როცა ჩრდი-

ლო და ამიერკავკასია გამოეთიშა რუსეთს და დაარსდა დამოუკიდებელი ნაციონალური სახელმწიფო, რომელთა კონფედერაცია დღის წესრიგში დადგა. და სწორედ ეს ზღუდე მოსპეს, მას ლახვარი ჩასცეს სწორეთ მის არსებობაში დაინტერესებულ სახელმწიფოებმა: ინგლისმა და ოსმალეთმა.

არის ორგვარი საგარეო პოლიტიკა: დროებითი და წარმავალი, მუდმივი და ურყევი. ლოიდ ჯორჯის და ქემალ ფაშის საკავკასიო პოლიტიკა არ შეიცავდა არც ამ პოლიტიკას. პირიქით, ამ ზღუდეს შენახვა, მისი გამაგრება, მისი მფარველობა სამუდამოთ უზრუნველყოფდა ორივე სამხრეთ სახელმწიფოს არსებობას და ხმელთაშუა ზღვის შენახვას. იმ დროს ინგლის-ოსმალეთმა აწარმოვა არა თავისი პოლიტიკა, არამედ რუსეთის, გახდენ შოსკოვის სათამაშო იარაღათ, ბოლშევიკური ექსპანსიის დამხმარეთ. აი ეს დიდი შეცდომა დღესაც არ აქვთ შეგნებული და დაფრთხალნი, დაშინებულნი ჩრდილო აფრიკაში გარბიან. შედეგი იქნება ერთი: რუსეთი მოიკალათებს ხმელთაშუა ზღვის აზიის ნაპირებზე, ხოლო ისინი აფრიკის ბოლაზებზე. მოხდება მხოლოდ ზღვის გაყოფა მათ შორის.

ბურჟუაზიული ორგანო «ორორი» 13 მაისის ნომერში სწერდა: «ჩვენი ვალია გამოვიმუშაოთ მესამე ხაზი, არც ამერიკის ლიბერალიზმი, არც მოსკოვის ტოტალიტარიზმი. ეს დაამარცხებს კომუნისტებს».

ჩინებულათ ნათქვამია: სად არის, როგორი უნდა იყოს ეს მესამე ხაზი? ლიბერალიზმი საფრანგეთში აღარ არსებობს, ის მოკვდა, მაგრამ დამმარცხელი აღარ აღმოჩნდა. ხოლო ის ვინც გამოჩნდა—იგივე კაპიტალიზმის მეთაურებია, გუშინდელი ბატონებია და ახალ ხაზს ატარებენ თავისებურათ. მათ ლიბერალიზმის ალაგას წამოაყენეს ეტატიზმი, სახელმწიფოს და მის მოხელეთა ეკონომიური ბატონობა. ბურჟუაზიამ მონახა ახალი ფორმა ბატონობისა და გაიძახის: ეს ბოლშევიზმს დაამარცხებსო. ეს არის სრული უტოპია.

ბურჟუაზიის ახალი ხაზი—არც ლიბერალიზმი, არც ტოტალიტარიზმი—ძველის ძველი ხაზია: ეტატიზმი არსებობდა ათასი წლობის განმავლობაში. კლასთა აღორძინების დღიდანვე. ის დაანგრია მხოლოდ ბურჟუაზიამ, ლიბერალიზმმა. მისი ახალ მოდის დანგრევა არ იძლევა არავითარ გაუმჯობესობას ხალხის ცხოვრებაში, პირიქით დღეს ფრანგთა ერი ნატრულობს გაუქმებულს და ითხოვს მის აღდგენას. ამჟამათ ხდება მრავალ საწარმოვო დარგების ნაციონალიზაცია, ერთი და იმავე შედეგებით. წარმოება ნელდება, მისი ნაყოფი

დვირდება, მას თავს ახვევია და ბრძანებლობენ მოხელენი, რომელთა რიცხვი მეტათ გამრავლდა. ერთისიტყვით, შეიქმნა ანტიხალხური, მოხელური ეკონომიკა. ამ მოვლენის მიზეზია ერთი: ხდება ეტატიზაცია და არა სოციალიზაცია, დგება მოხელური წარმოება და არა სოციალური. ბურჟუაზიულ ეკონომიკას დაეპატრონა ჩინოვნიკობა და არა საზოგადოება, არა მუშათა და მშრომელთა კლასები. სოციალიზმი მივიწყებულია, სოციალისტები გადახალისებულა და ეტატიზმის სამსახურში ჩაბმულია. ასეა ყოველგან—საფრანგეთში, ბელგიაში, ინგლისში და სხვაგან. დღეს ვიმყოფებით სოციალიზმის გაუგონარ კრიზისში. მან ვერ გამოიჩინა უნარი დაპატრონებოდა ბურჟუაზიის ნანგრევს, მოეხდინა სოციალისტური გარდაქმნა და აყვენ იმავე ბურჟუაზიას, რომელსაც ებრძოდენ მუდამ, საუკუნის განმავლობაში.

ერთი ბელგიური გაზეთი სწერს: პირველათ დგება ჩვენსში ქრისტიანულ-სოციალისტური მთავრობა და მას ემბრობიან მემარცხენენი გარდა ლიბერალებისათ. უნდა მოვიგონოთ, რომ ომის წინ არ არსებობდა ასეთი პარტია, არსად არ იყო მისი მთავრობა და მხოლოდ ომის მსვლელობაში და შემდეგ თავს იჩენს ეს მიმართულება და ედება მთელ ევროპას. ამ ახალი მოვლენის სულის ჩამდგმელია რომის პაპა, რომელმაც ომის დროს პირველათ აღმართა ეს დროშა და მოუწოდა თავის ერთგულ მიმდევართ განახორციელონ ის. აღორძინდა სოციალიზმის დიდი მოცილე. სოციალიზმი ქრისტეს სარწმუნოების თანახმათ. მოძრაობა გაჩაღდა ყველა ერში. ყველა სახელმწიფოში. ამ ახალ ამბავს სოციალისტური ინტერნაციონალი უცქეროდა შორიდან, როგორც მაყურებელი და მის წინააღმდეგ, მის შესახებ ხმა არ ამოუღია.

ამნაირათ, დღეს სოციალიზმს აღმოუჩნდა ძლიერი კონკურენტი, რასაც მისდევს ხალხი მოქრისტიანებული სოციალიზმის დროშით. სულ მოკლე დროში მან დაიპყრო ფართე ასპარეზი, მოიპოვა დიდი გავლენა ხალხის მასებში: მას ეკავეშირბიან სოციალისტები, შედიან მათთან ერთად მთავრობებში, აძლიერებენ მის გავლენას და მოქმედებას—ერთისიტყვით ეს ახალი პარტია სწრაფი ნაბიჯით მიდის წინ და ძლიერდება, ხოლო სოციალისტები პირდაღებულნი შეყურებენ: არსაიდან ხმა, არსაიდან ძახილი. ინტერნაციონალი აღარ ებრძვის არც კომუნისმს, არც ქრისტიანულ სოციალიზმს. ის განისვენებს ჩრდილში, მოქანცული, დავარდნილი...

ნესტორ კალანდაკის ხსოვნას.

არის ადამიანი—ასეთი ძალიან ბევრია,—რომლის სახე, რა ხშირად და რა ხანგრძლივითაც შეხვედ მას, ხსოვნის ფირფიტზე არ რჩება. ხოლო არის ისეთიც, რომლის სახე სამუდამოთ აღიბეჭდება შენს ხსოვნაში, რაგინდ ხანმოკლე იყოს ეს შეხვედრა. ნესტორ კალანდაძე ეკუთვნის ამ უკანასკნელ ტიპს ადამიანისა. ჩემი ასეთი პირველი შთაბეჭდილება, ნესტორთან შემდეგ შეხვედრებში, ორმოცი წლის მანძილზე, ოდნავადაც არ შეცვლილა.

ნესტორი იყო შუატანის კაცი, მოგროძო მომღიმარე პირის სახის, მისი ფართე უშუბლი გამომხატველი ინტენსიურ აზროვნების, პირდაპირი შემოხედვა მისი ფრიად დაკვირვებულ ექვიან და დამკინავ თვალებით, ხშირად კი განიდანაც გახედვა, შეკუმშულ აზრებით აღსავსე მოკლე სიტყვების გამოსროლა, რაც იწვევდა ძლიერ სიცილს, ხოლო თვით ნესტორი არასოდეს ჩვეულებრივ ღიმილს არ გასცილდებოდა. ყოველ შეხვედრის დროს, შეუმჩნევლათ, ის თავიდან ფეხებამდე ახედ-დახედავდა კაცს, საუკეთესო მეგობარსაც კი—თითქოს მასშიაც რაღაცას ეძებდა, რაღაცას ებრძოდა. ასე, ვის არ გაუგონია ნესტორი, ვინ არ იცნობდა მას, რომ ბევრი მეგობარი ყავდა? არა, აქ სინამდვილეში ცალმხარი მდგომარეობა იყო: ის იცნობდა ყველას, მას კი თითქმის არავინ! რატომ? იმიტომ, რომ ნესტორის ცოდნა ადვილი საქმე არ იყო. ის, მიუხედავად აღწერილ გარკვეულ ნიშნებისა, მეტათნაზი, ზედმიწევნით გრძნობიერი და, იმავე დროს, მძიმე და ძალიან რთული ბუნება იყო. ეს, რასაკვირველია, პოეტის დიდ შემოქმედებითი ნიჭს ასაზრდოებდა, მაგრამ იმავე დროს ბორკავდა კიდევ. სწორედ ამით აიხსნება, უმთავრესათ, რომ ასეთმა დიდმა პოეტმა ერთი მთლიანი რამ, სადაც იხატებოდა სრული მისი სიღრმე და სიმაღლე, არ შექმნა...

მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულში ბახვის (გურია) შკოლა, გაბრიელ ეფისკოპოსის წყალობით, დიდ წარმატებას მიეცა. მისი სახელი უკვე გაბრიელის გარდაცვალების წინა წლებშიაც კი (1895—1896) იზიდავდა მოწაფეებს არა მარტო ახლობელ სოფლებიდან, არამედ შორეულ და გურიის მთავარ ადგილებიდან—ნაგომარი, ხიდისთავი და ოზურგეთიც. ამის მიზეზი, რასაკვირველია, არ იყო მარტო მფარველობა და ნიეთიერი დახმარება გაბრიელ ეფისკოპოსისა, არამედ ის ბედნიერი შემთხვევა, რომ მის სათავეში მოხვდნენ თავიდანვე უკუიანი, ერთგული და ნიჭიერი პედაგოგები გიგო შარაშიძე და მისი მეუღლე ნინო ქიქოძის ასული, გაბრიელ ეფისკოპოსის ძმისწული.

გაბრიელ ეფისკოპოსმა გარდაცვალებისას ბახვის შკოლას ქონება და თანხა უანდერძა, ამიტომ აგებულ იქნა ახალი სახლი და შკოლას მოემატა განყოფილებები: საბაღოსნო და სახელოსნო. პირველი აგრანომი მასწავლებელი იყო მიხეილ ახალძაე, რომელსაც გიგო ვერ შეეგუა და დაითხოვა. შემდეგ მოიწვია ახალი აგრანომი, ისიც იალტის უმაღლეს სააგრანომო შკოლიდან, ნესტორ კალანდაძე.

მასოვს, წვიმიანი დღე იყო, ბაღში, სადაც ჩვენ, შევირდებდეს, ყოფნა ძლიერ გესიამოვნებდა, წასვლა არ შეიძლებოდა და ამიტომაც შკოლის დარბაზში მოვიყარეთ თავი. შემოდის გიგო ახალი მასწავლებლის წარმოსადგენათ. ამ უზარმაზარ თეთრწვერიან კაცის გვერდით ახალგაზნა ნესტორი სულ პატარა მოსჩანს. გიგომ ჩვეულებრივი დარბაისლობით მოწაფეებს გვახარა, დღეიდან თქვენ ასეთი კარგი მასწავლებელი გეყოლებათ და გამოსთქვა რწმენა, რომ მის და ჩვენ შორის კარგი განწყობილება იქნებაო. ჩვენ, შევირდებდეს; ძალიან გვეუცხოვა, როცა სამაგიერო პასუხათ, ისიც სიტყვის გათავებამ დის, ნესტორმა ღიმილით შეხედა მას და მხოლოდ ორი სიტყვა სთქვა: «ნუ ირჯებით, ბატონო». ეს ორი სიტყვა შემდეგ მთელ შკოლას მოედო ყველაფრის პასუხათ. მის გაკვეთილზე ამ ახირებულ აგრანომს მთელი ერთი საათის განმავლობაში ბაღოსნობაზე და ბაღჩეულობაზე ერთი სიტყვაც არ უთქვამს. სამაგიეროთ დიდი ალტაცებით გვემუსაიფა მეცნიერების სხვადასხვა დარგზე—ფიზიკურ კანონების აღმოჩენებზე, ქიმიანზე და სხვ. ჯერ ძალიან გვეტოშა ეს, მერე კი გაგვიტაცა და ფრიად კმაყოფილი დავრჩით. ჩვენზე მან მოახდინა დიდი მეცნიერის მთაბეჭდილება, დავრწმუნდით გაკვეთილებს მივიღებდით მისგან და კიდევაც შეგვიყვარდა და თანაც შევირდებმა გადავსწყვიტეთ თავი დაგვენებებია ბაღოსნობისათვის, რომლის შესახებ მას «არაფერიც არ გაეგებოდა». ნესტორის მიერ ენის ბორძიკით თქმული ორი სიტყვა: «ბაღოსნობაზე ბაღში დაეიწყეთ»-ო, მაფიქრებდა მე ცოტას, მაგრამ ბევრი შევირდი მის ამ სიტყვებს დაცივით იმეორებდა.

მზიანი დარი დადგა. ჩვენ ყველა სეპტიკურათ ვუყურებთ, მაგრამ ამ მშვენიერ ბაღში გარებ-გამორების პერსპექტივა ყველას მოგვწონს. მივადექით ერთ ჯგუფს მცენარეებისას. ნესტორმა დაიწყო ისე ნელა და ბორძიკით, რომ კინაღამ სიცილი აგვიტყდა, თუ თავი შევიკავეთ მხოლოდ «პატივისცემით მეცნიერებისადმი». მერე? რა მომხიბლავი მცენარეობისადმი სიყვარულით გატაცებული გვიხსნიდა თითოეული ჯიშის ბუნებას და გვასწავლიდა მოვლა-გაშენებას. ერთი-სიტყვით, აქაც ის დიდი მეცნიერი გამოდგა. შემდეგ ნესტორსა და ჩემ შორის მეგობრული განწყობილება შეიქმნა. ამირჩია მან ერთი ჯგუფის ხელმძღვანელათ ბაღში მუშაობის დროს. შკოლის გარეთაც, როცა დამინახავდა, შემაჩერებდა საუბრისათვის. გიგო შარაშიძესთანაც ძალიან კარგ განწყო-

ბილებში იყო და ხშირადაც შევხვედრივარ ერთთ წამსვლელ-წამრმსვლელს. ნესტორი მთელ ღამეს ხშირათ ატარებდა შკოლის შენობის სახურავზე ვარსკვლავების შესასწავლათ და მან, პირველმა, ქართულათ მშვენიერი ქართული ენით დასწერა ასტრანომია, რაც წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებამ გამოსცა.

გიგოს შვილთან, შალვასთან (თაგუნა), ნესტორს თავიდანვე ძალიან კაი და მეგობრული დამოკიდებულება ჰქონდა. როგორც თითქმის ყოველთვის სილამაზე სწავლა-მეცნიერებასთან მუდმივ კონფლიქტშია და შალვაც: ქალებით გატაცებული, სრულებით არ სწავლობდა; ის გადაქცეული იყო, როგორც ეძახდნენ, «მუდმივ სტუდენტათ». უნივერსიტეტის გათავება არ აღირსა თავის მშობლებს და როცა ხანში შესულ ბავშვის საზოგადოების მცხოვრებს მელქისედექ მახარაძეს ჰკითხეს: «რამდენი წლისა ხართ»? დიდი დაფიქრების შემდეგ უპასუხა: «შალვა შარაშიძე რომ უნივერსიტეტში წავადა იგი მახსოვს»... სასიამოვნოთ მაქვს, რომ შალვას შესახებაც წინასწარი შთაბეჭდილება შემცდარი გამოდგა; ნესტორის და შალვას მეგობრობას უკვე მკვიდრი ნიადაგი ჰქონდა— პოეტმა პოეტის სული შორიდან იცნა და რამდენიმე წლის შემდეგ სამწერლო ასპარეზზე ერთთ გამოვიდნენ.

ბავი განათლებული ცენტრი შეიქნა. აქ გაჩნდა ორნაირი ინტელიგენცია: ის შესდგებოდა მასწავლებლების, სტუდენტების და სხვადასხვა ქალაქებიდან დაბრუნებულ პირებისაგან. შესდგა საზოგადოება, შემოიღეს ორ ცხენიანი «დროშკა», რასაც ჰქონდა შუაში საჯდომი ორი გრძელი ფიცრის ერთი-მეორეზე მიდებული ისე, რომ ექვს-ექვსი კაცი ჯდებოდა ზურგშუქცეული. ასეთი «დროშკით» ყოველ დღე მიდი-მდიოდნენ ქალ. ოზურგეთში. ამ დროს ნესტორს უკვე ხალხში სახელი ჰქონდა გავარდნილი ერთი გრძელი ლექსის დაწერით. ეს ლექსი ახალგაზღვრებამ და ხანში შესულთაგანაც ზეპირათ იცოდნენ და ყველა ავრცელებდა მას. ლექსი იწყებოდა ასე: «ასკანიდან წამოსული სოლომონ და პაწა ნიკო, ოცი კვირკობისთვე იყო»... და მოუთხრობდა სოლომონ ჭეიშვილის და ნიკო თავდგირიძის ძმობა-მეგობრობას. პირველი იყო აბრეშუმის საზოგადოების «შუამავალი» ს გამგე. ამ საზოგადოების საქმე ცუდათ წავიდა. აბრალბდნენ ფულის გაფლანგვას, მეორე კი— ოზურგეთის ქალაქის მოურავი და თავისი გავლენა-დანმარებით მას იცავდა. ამ ლექსით ნესტორმა იცნო თავისთავი და პირველათ შეამჩნია მან თავისი შემოქმედებითი ნიჭი, ხალხმაც ამ ლექსით იცნო მასში დიდი იუმორისტული ნიჭი და ის თავისათ გაიხადა. მანამდის კი მას ამის მზგავსი არაფერი დაუწერია. ნესტორი იყო გატაცებული მეცნიერებით, გამოკვლევების წადილით და ძალიან უყვარდა მებაღეობაც, რაც მისი ცხოვრების წყარო იყო.

თბილისში გადასვლა ნესტორმა შალვა შარაშიძესთან

ერთათ გადაწყვიტა. შალვას კი ჰქონდა იმეცი უზრუნველყოფისა; მშობლები მას ეხმარებოდნენ და თბილისშიაც კიდევ მისი მდიდარი ნათესავები, ქიქოძეები, უპატრონოთ არ დაეტოვებდნენ. შალვა ხან ერთს გამაართმევდა ფულს, ხან მეორეს და მიცემსზე ხომ ის არასოდეს ფიქრობდა! ნესტორის ბუნებას ასეთი რამ არ შეეძლო, ის ძლიერ მორცხვი იყო, ხელის გაწვდა არ უყვარდა, არ ენერგებოდა; სანამ თბილისში სამეურნეო სასწავლებელში ადგილს იშოვნოდა მას შალვა რომ არ დახმარებოდა შიმშილით მოკვდებოდა.

1905 წლის დასაწყისში სოციალ-დემოკრატებმა ჟურნალი «მოგზაური» შეიძინეს, ნესტორი მიიწვიეს თანამშრომლათ, მასთან ერთად შალვაც თანამშრომლობდა ამ ჟურნალში. «მოგზაურში» თანამშრომლობით სახელის გავარდნის შემდეგ ნესტორმა შესძლო თავისი საკუთარი ჟურნალის— «ეშმაკის მათრახი»-ს გამოცემა და თანამშრომლათ მან აიყვანა შალვაც; ესეც ნიჟიერი პოეტი და ერთად-ერთი მისი შესაფერი. ისიც ეჭვს გარეშეა, რომ «ეშმაკის მათრახი» წარმოადგენს ახალი მიმართულების შეტანას ჩვენს მწერლობაში ერთ ეპოქას. ეს უთუოთ დიდი განძის შეტანაა, რადგანაც სიცილით სიმართლის მქლავება ადამიანის სისუსტის გასწორებას, გაუმჯობესებას უნდა მოახწავებდეს. ნესტორს ხშირად უთქვამს ჩემთვის: «კაცს ისე უნდა დასცინო, რომ თავისი თავი ნათლად დაინახოს და არამც თუ არ ეწყინოს, პირიქით, იცინოს, ისიამოვნოს» ო. და თან დასძენდა თავისებურ თავდაბლობით: «ეს მხოლოდ ჩემი იდეალია, ამას მე ჯერ ვერ მივალწიე» ო. აი, ამ განმარტებაშიაც იხატება მისი სულის სიმაღლე და კეთილშობილება და თავისთავის უკმაყოფილება მოწმობს მხოლოდ იმას, რომ მან მიალწია უმაღლეს წერტილს, მაგრამ ის კიდევ მეტს ითხოვს თავისთავისაგან.

ნესტორ კალანდაძის ცხოვრებაში მოხდა ორი უდიდესი ტრადედია, როგორიც შეიძლება პოეტს მოუხდეს: მან დაუღალავად აღფრთოვანებითი მუშაობით 15 წლის განმავლობაში შექმნა ახალი შკოლა ჩვენს იუმორისტულ მწერლობაში და ამ მხრით ქართველი ერი განათლებულ თანამედროვე დიდი ერების სიმაღლეზე აიყვანა და სწორეთ როცა ამ ქმნილებას გამაგრება-განვითარება ესაქიროებოდა, მას კი ახალგაზრდული ძალა და ნიჟი შესწევდა და როდესაც ამ შემოქმედებაზე მოღვაწეობით უზენაეს სიამოვნებას განიცდიდა, სწორეთ ამ დროს მოუხდა მას მიტოვება თავისი ასპარეზისა. რატომ? იმიტომ, რომ ის მუიდროთ იყო შეზრდილ-შეკავშირებული დაწყებიდანვე თავის მოღვაწეობისა იმ ინტელიგენციასა და წრებთან, რომელნიც საქართველოს სათავეში მოექცენ 1917წ. რევოლიუციის დროს, შემდეგ კი მისი დამოუკიდებლობა გამოაცხადეს და ბოლოს იძულებული შეიქმნენ, წაგებული ომის გამო, საქართველო დაეტოვებიათ და საზღვარ-გარეთ განიზნულიყვნენ. აი, ამ მეგობრებს გაყვა ნესტორი, გაყვა ფი-

ზიკურათ, ხოლო სული კი საქართველოში დატოვა. ამიტომაც საზღვარ-გარეთ, ემიგრაციაში, 23 წლის განმავლობაში მას არამც თუ რამე არ შეუქმნია, არც არაფერი დაუწერია. აქ ის ყველასთან კარგათ იყო, ყველას უყვარდა, მაგრამ გულით ის არავისთან იყო... ეს იყო მისი მეორე ტრადედია: მეგობრებს—საუკეთესოსაც—სურვილი, თხოვნა ვერ შეუსრულა: «ნესტორ, დასწერე ეს, დასწერე ისა»-ო, ეხვეწებოდნენ ხშირათ, მაგრამ ის კი არაფერს წერდა...

დიდი სამწუხარო ამბავი მოხდა, რომ ქართველ ერს დაეკარგა ის, რისიც ნესტორს 23 წლის განმავლობაში კიდევ შექმნა-მოცემა შეეძლო და დიდი რამისაც, მაგრამ მხლოდ ჩვენი ერის მიწა-წყალზე...

ნარიტონ შავიძე.

ტენევა. ივნისი, 1949 წ.

საძარტველო და მოგავალი

არსებითი ვიდეოკაცია.

უკანასკნელ ხანებში ემიგრანტულ პრესაში ხშირად შეხვედებით წერილებს ეროვნულ საკითხზე; განსაკუთრებით ენება ამ საკითხს საბჭოთა კავშირში შემავალ ეროვნებათა ემიგრანტული პრესა. ამ საკითხის ირგვლივ ჩამოყალიბდა ორი ბანაკი: ერთი რუსული და მეორე არა რუს ხალხებისა. რუსულ ბანაკში არის ჯერ-ჯერობით უმთავრესად ორი მიმართულება: ერთი მონარქისტებისა, რომელნიც ოცნებობენ მთლიანი მონარქიული რუსეთის აღდგენაზე ძველ საზღვრებში და მეორე სოციალისტური და საერთო დემოკრატიული ჯგუფების დარაზმულობა, რომელნიც თეორიულად ცნობენ ერთა თვითგამორკვევის პრინციპს, და საერთო დებულებების შემუშავების დროს გამოთქვამენ იმ აზრს, რომ ესლანდედ საბჭოთა კავშირის მაგიერ, ბოლშევიზმის დანგრევის შემდეგ, უნდა აღმოცენდეს ფედერატიული რესპუბლიკაო...

ისტორიის ჩარხის უკან მობრუნება ისე, როგორც ეს რუს მონარქისტებს სურთ, მათ შეუძლებლათ მიაჩნიათ.

დიდი ხანი დასჭირდათ რუს სოციალისტებს და დემოკრატებს, რომ ამ დასკვნამდი მისულიყვნენ.

განსაკუთრებით ენება ამ საკითხს რუს სოციალისტების და დემოკრატების მიერ ჩრდილო-ამერიკაში დაარსებული «ხალხის განთავისუფლებისთვის ბრძოლის ლიგა».

ლიგის დებულების მე ნ მუხლში არის აღნიშნული, რომ ყველა ეროვნული დაჯგუფება თანასწორ უფლებებით სარგებლობენ კანონის წინაშე... «ნაციონალური კულტურული ავტონომია ეროვნულ უმცირესობისათვის». მომავალ სახელმწიფოებრივ წესწყობილებას ჩამოაყალიბებს სრულიად

რუსეთის დამფუძნებელი კრება. თუმცა ლიგის მდივანი ბნი დნეპროვი განმარტავს ლიგის «ბიულეტენ»-ის ერთ-ერთ ნუმერში, რომ არა რუს ერებს შეუძლიათ თავის ეროვნულ დამფუძნებელ კრებებში გადაწყვიტონ—სურთ მათ რუსეთის ფედერაციაში შემოსვლა თუ არა! ამ გადაწყვეტილებას ესაუბრობება სრულიად რუსეთის დამფუძნებელი კრების დადასტურებაო... სხვა თვალსაჩინო ლიგის წევრებიც: აბრამოვიჩი, ფედოტოვი, გეორგიევსკი და სხვ. აღიარებენ რა ეროვნებათა თვითგამორკვევის პრინციპს, მოგვიწოდებენ ერთი ფედერაციის შექმნისთვის რუსეთთან ერთად.

მათ კარგად იციან, რომ ძალით არა რუს ერების რუსეთთან ერთ ფრონტში მოთავსება მომავალში შეუძლებელი იქნება და ამისთვის აყენებენ ისინი ფედერაციულ პრინციპს. ტყვილა კი არ უსაყვედურებენ ისინი თავის მონარქისტებს და ნაციონალისტებს, რომ ეს უკანასკნელი თავის მთლიანი რუსეთის აღდგენის იდეის ქადაგებით—პირიქით, ხელს უწყობენ რუსეთის დაშლასო...

სამწუხაროა, რომ რუსი სოციალისტები და დემოკრატები ურწხვროთ არ იზიარებენ ერთა თვითგამორკვევის პრინციპს.

ბ. გეორგიევსკი «ბიულეტენ»-ის 3 ივლისის ნუმერში აკრიტიკებს როგორც რუს ნაციონალისტებს, ისე არა რუს ეროვნებათა ნაციონალისტებსაც, რომელთაც უწოდებს სეპარატისტებს... მისი აზრით, ამ ორთავე ფრონტში მყოფ ნაციონალისტებს ხალხის უმრავლესობა მხარს არ უჭერს... ბ. გეორგიევსკიმ შეიძლება იცოდეს რუსის ხალხის სულიერი განწყობილება—ამაში მას ჩვენ არ ვედავებით, მაგრამ, რაც შეეხება მის განცხადებას, არა რუს ეროვნებათა შესახებ—ეს კი არ შეეფერება სინამდვილეს. მაგ. როდესაც ბ. გეორგიევსკი ექვს გამოთქვამს, რომ მრავალ ტომთაგან შემდგარი კავკასია ვერ შეძლებს კავკასიელთა შორის სოლიდარობის დამყარებასო—ეყრდნობა ამ შემთხვევაში, როგორც ის განმარტავს, კავკასიელ «პატრიოტების» განცხადებას.

ამასვე ამბობს ის ბელორუსიაზე, ტადიკისტანზე და სხვებზე. აბა როგორ უნდა მოხდეს საზღვრის გაღლება რუსეთის და უკრაინას შორის... აქ ხომ ბუნებრივი საზღვარი არ არსებობსო... ის განაგრძობს: დაუშვათ, რომ არა რუს ერებმა დამოუკიდებლობა გამოაცხადეს—საინტერესოა ვიცოდეთ, როგორი იქნება მაშინ მდგომარეობა იმ რუსების, რომელნიც ბლოშევიკების მიერ არიან ეხლა ჩასახლებულნი სხვადასხვა რესპუბლიკებშიო... ამ საკითხის მოგვარება სულ ადვილათ შეიძლება... ამ ჩამოსახლებულ ელემენტის უკანვე დაბრუნებით თავის სამშობლოში... აგრეთვე ბ. გეორგიევსკის ძალიან აინტერესებს, თუ როგორ შეძლებენ ეს ერები დამოკიდებულებების მოგვარებას უცხო სახელმწიფოსთანო...

სიანს ბ. გეორგიევსკის არ სცოდნია, რომ ეს ერები ძვე-

ლათ, სანამდი მათ ცარისტული რუსეთი დაიპყრობდა, მრავალი საუკუნოების განმავლობაში დამოუკიდებელი იყვნენ და დიპლომატიურ ურთიერთობაშიც შედიოდნენ უცხო სახელმწიფოებთან... და განა ზოგიერთი მათგანი 1917 წ. რევოლუციის შემდეგ არ განთავისუფლდნენ რუსეთის ოკუპაციიდან და არ იყვნენ ცნობილნი, როგორც დეფაქტო, ისე დე იურეთ სხვადასხვა სახელმწიფოებისგან.

მაგ. საქართველო. საქართველომ შეძლო თავის დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ დიპლომატიური ურთიერთობის აღდგენაც სხვადასხვა სახელმწიფოებთან რუსეთის დაუხმარებლათ... დარწმუნებული ვართ არც მომავალშიც დაპყრდება საქართველოს ამ შემთხვევაში რუსეთის დახმარება. ბ. გეორგიევსკი სასტიკათ აკრიტიკებს ცარისტულ რუსეთის ეროვნულ პოლიტიკას და ის ამ შემთხვევაში სრულებით მართალია, მაგრამ ამ ძველი პოლიტიკის მატარებელნიც ხომ ლაპარაკობდნენ, როდესაც ძალათ იერთებდნენ ამა თუ იმ ეროვნებას: «ჩვენ ვიერთებთ ამა თუ იმ ეროვნებას არა ჩვენი—ისედაც დიდი ტერიტორიის განდიდებისათვის, არამედ თვით ამ შემოერთებულ ერის ინტერესებისათვის»-ო (მაგ. საქართველო და მეფე ალექსანდრე I).

აი ასეთ პოლიტიკას თითქო ებრძვიან ლიგის წარმომადგენელნი, მაგრამ თვითონ კი იმავე დროს გვირჩევენ მათ ფედერაციაში შესვლას, ვინაიდან ჩვენ თითქოს ვერ შევძლებთ ჩვენი საკუთარი ძალებით ჩვენი ეროვნული სახელმწიფოების შექმნას და ვერც დიპლომატიურ ურთიერთობის განმტკიცებას უცხო სახელმწიფოებთან.

ჩვენ არ ვფიქრობთ, რომ მომავალში, მოსკოვის იმპერიის დანგრევის შემდეგ, რუსეთს ექნეს გადაწყვეტი მნიშვნელობა იმ ერების ბედის გადაწყვეტაში, რომელნიც დღეს მოსკოვის უღლის ქვეშ იმყოფებიან. თუ კი მომავალში დემოკრატიულ ქვეყნების ბრძოლა ტოტალისტურ მოსკოვის სახელმწიფოს წინააღმდეგ დემოკრატიის გამარჯვებით დამთავრდება—არაშიც ჩვენ ეჭვი არ გვეპარება, მაშინ ამ დემოკრატიის წარმომადგენლებმა სათანადო ანგარიში უნდა გაუწიონ ამ ერების სამართლიან მოთხოვნილებებს და ატლანტიურ ხარტიკაში ნაგულისხმევი პრინციპები ამ ხალხებზედაც უნდა გაავრცელონ.

თავისთავათ ცხადია, რომ დამოუკიდებელ და თავისუფალ ერმა თვითონ უნდა გადაწყვიტოს თუ ვისთან ან რომელ ფედერაციაში შევიდეს ან თუ სრულიად დამოუკიდებელი დარჩეს. დღეს ყველასთვის აშკარა არის, რომ მომავალში შეუძლებელი გახდება ამა თუ იმ ერისთვის სრული დამოუკიდებელი ცხოვრება, და ის იძულებული იქნება, რომელიმე ფედერაციის წევრი გახდეს, და ამით ზოგიერთ თავის სუვერენულ უფლებებზე უარი სთქვას ფედერატიულ კავშირის სასარგებლოთ.

ემიგრაციაში ამ საკითხზე მსჯელობა და აზრის გაცემა-გამოცემა თუმცა აუცილებელ საპირობებს წარმოადგენს, მაგრამ რაიმე დაპირებების გაცემას ვინმეს მიმართ უნდა ვერიდოთ.

ჩვენ მიგვაჩნია აუცილებლათ გავარკვიოთ საქართველოს დამოკიდებულება სხვა კავკასიელ ერებთან. თუ რომელიმე რეგიონალურ ფედერაციაზე ან კავშირზე გვინდა ვინსჯელოთ—ჩვენთვის,—ქართველებისთვის, პირველად ყოვლისა უნდა დადგეს საკითხი კავკასიელ ერების ერთ ფედერაციაში ან კონფედერაციაში თავის მოყრაზე. საქართველოს ჯერ კიდევ მე-11 და მე-12 საუკუნეებში ქონდა ამ იდეისკენ მიდრეკილება და ისტორიის მოკლე მანძილზე იქმნა განხორციელებული ეს მისწრაფება. გარეშე დამპყრობელ ძალებთან ზედგავლენით, სამწუხაროდ, საქართველოს და კავკასიის სხვა ერების ბედი აცდა ამ სწორ გზას და ის სულ სხვა მიმართულებით მიიმართა.

შემდეგ 1918 წ., როდესაც კავკასიის ერები თავის ბედის გადაწყვეტაში თავისუფალნი გახდნენ, მათი პირველი სახელმწიფოებრივი ნაბიჯი იყო კავკასიის ერების შეკავშირება კონფედერაციის სახით, რაც განხორციელებული იქმნა 22 აპრილს 1918 წ. თითქო განმტკიცდა კავკასიელთა შორის ის აზრი, რომ კავკასია, როგორც გეო-პოლიტიკურად ისე ეკონომიურად და სტრატეგიულად განუყოფელ ერთეულს წარმოადგენს. მაგრამ გარეშე ძალის ზეგავლენით ეს კავშირი მალე დაიშალა.

მხოლოდ ემიგრაციაში კავკასიის ერების მეთაურებმა ბრიუსელის პაქტით ხელახლა აღადგინეს ერთხელ დარღვეული კონფედერაციის პაქტი და, ვფიქრობთ, თავისუფალ კავკასიაში სინამდვილეთ აქცევენ აქ, უცხოეთში, დადებულ ხელშეკრულებას.

ჩვენის აზრით მთლიან კავკასიას შეუძლია უშუადავლოთ პირდაპირ გახდეს წევრად საერთო ევროპის კონფედერაციის.

საერთო ევროპის ფედერაციის წევრად შეიძლება რუსეთიც გახდეს.

ჩვენ რომ რუსეთთან ერთ ფედერაციაში ე. ი. აღმოსავლეთ ევროპის ფედერაციაში შევიდეთ, რომელშიდაც უსათუოთ რუსეთის გავლენა დიდი იქნება, სად არის იმის გარანტია, რომ ჩვენ ინტერესი, როგორც ფედერაციის სრულ უფლებიანი წევრის დაცული იქნება!

რუსეთმა, თუმცა სხვა პირობებში, მაგრამ ორჯერ ვერაგულად დაარღვია საქართველოსთან დადებული ხელშეკრულება და ამ გარემოებას ჩვენ არ უნდა ვივიწყებდეთ და უფრო სიფრთხილით უნდა მოვეპყრათ მომავალში მის დაპირებებს.

ანდა სად არის იმის გარანტია, რომ რუსეთის სინამდვილეში გაიმარჯვებენ ის ძალები, რომელნიც დღეს ფედერაციაზე ლაპარაკობენ!

ჩვენთვის არსებობს კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი. მართლაც რომ სერიოზულად დადგეს საკითხი საქართველოს ან კავკასიის რუსეთთან ამა თუ იმ სახელმწიფოებრივ ურთიერთობაში შესვლის შესახებ, როგორი პოზიცია უნდა დაიკავოთ ამ შემთხვევაში? შეუდგეთ ამ საკითხის გარკვევადანმარტებას რუსეთთან დამოუკიდებლათ სხვა ჩვენ მდგომარეობაში მყოფ ერებთან თუ არა?

ჩვენის აზრით დღეს საქართველო მარტო არ არის და არც საქართველოს ან კავკასიის საკითხი არსებობს განმარტებულათ. თუმცა, როგორც ზოგიერთები ფიქრობენ, ჩვენი ქვეყნების მდგომარეობა და მნიშვნელობა საერთოთ სხვაგვებოდეს სხვებისგან, მაგრამ დღეს-დღეობით ჩვენ იმავე მდგომარეობაში ვართ, როგორც საბჭოთა კავშირში შემავალი სხვა ერები. კიდევ მეტი—მეორე ომის დამთავრების შემდეგ, დღეს ჩვენ ბედს იზიარებენ მთელი რიგი სახელმწიფოებისა, რომელნიც 1939 წლამდე სრულიად დამოუკიდებელნი იყვნენ. მაგ. პოლონეთი, ბალტიის ქვეყნები, უნგრეთი, რუმინეთი და სხვ... ჩვენი ბედი ამ ერებთან გადაჯაჭვულია. განთავისუფლებდა რომელიმე მათგანი—უნდა ვიგულისხმოთ მოახლოვდებდა უამი ჩვენი განთავისუფლებისაც... საყოველთაოთ ცნობილია ის სოლიდარობა, რომელიც ამ ეროვნებათა ემიგრანტულ წრეებში არსებობს. ამის დამამტკიცებელია ის პოლიტიკური თუ აპოლიტიკური საერთო ორგანიზაციები, რომელნიც ამ ეროვნებათა ემიგრაციამ შექმნა უცხოეთში. ამ ორგანიზაციებში ვერ ვხედავთ მხოლოდ რუსეთის ემიგრაციის წარმომადგენლებს... არც იმ გრანდიოზულ (პოლიტიკურ)—ანტი ბოლშევიკურ დემონსტრაციებში, რომელნიც იქმნა ამა წლის აპრილის თვეში მოწყობილი გერმანიის სხვადასხვა ქალაქებში, მიუღია მონაწილეობა რუსის ემიგრაციას..

იბადება საკითხი: რისთვის არ დგას ამ საერთო ანტი-ბოლშევიკურ ფრონტში რუსის ემიგრაცია? მაშ საბოლოო მიზანი რუსების და არა რუს ერების სხვადასხვა ყოფილა! არა რუსი ერები იბრძვიან, როგორც ბოლშევიზმის, ისე რუსული იმპერიალიზმის წინააღმდეგ. ეს იციან რუსებმა და, ალბათ, ამისთვის გაურბიან ჩვენთან ერთ ფრონტში ყოფნას.

აი ყოველივე ეს გვავალებს ჩვენ, რომ სეპარატიული ნაბიჯების გადადგმას რუსეთის მიმართ უნდა ვერიდოთ, თუ გვინდა რომ ის სოლიდარობა, რომელიც დღეს-დღეობით რუსეთის მიერ დაპყრობილ ეროვნებათა შორის არსებობს—შევიწარჩუნოთ.

ჩვენ დიდათ მოხარული ვიქნებით თუ რუსეთის სინამდვილეში გაიმარჯვებენ ისეთი ძალები, რომელნიც აღიარებენ ადამიანის და ერის თავისუფლებას. ასეთ რუსეთთან დამოუკიდებელი საქართველო შესძლებს კეთილ-მეზობლურ ურთიერთობის დამყარებას.

აღ. კვლშიაია.

26 მაისის დღესასწაული უცხოეთში.

პ ა რ ი ზ ი.

ოცდაექვსი მაისი, დღე, ქართველი ერის თავისუფლების აღდგომის და დამოუკიდებლობის, წელს განსაკუთრებული წიგნით პარიზის ქართველთა კოლონიამ იღვწასწაულა.

პარიზის ცნობილ პიერ შარონის სამ დიდი «ამპირის» სტილის დარბაზს ამშვენებდენ ქართული ფერები.

მრავლათ მოსულ უცხო და ქართველ საზოგადოებამ მალე გაავსო ეს ვებერთელა დარბაზი, რაც საუცხოვოთ განათებულია და თავმოყრილ საზოგადოებას ამაყად თავს დასცქეროდა საქართველოს ვებერთელა თეთრი გიორგის ღერბი, რომელიც სპეციალურათ ამ დღისთვის დახატა ქართველმა მხატვარმა ბ-ნ ვარლამიშვილმა.

უკვე საღამოს ხუთი საათია, საპატიო ტრიბუნაზე ადგილს იკავებენ პარიზის ქართველთა ასოციაციის თავმჯდომარესთან ერთათ გამგეობის წევრები.

ყველა მოუთმენლათ ელოდა საზეიმო სხდომის გახსნას, მაგრამ რატომღაც კოლონიის თავმჯდომარე ბ-ნი ზურაბიშვილი სხდომის გახსნას აგვიანებს. უცდიან მცხოვან მოხუცს, ქართველი ერის ბელადს, დამოუკიდებელი საქართველოს პრეზიდენტს ბ-ნ ნ. ჟორდანიას.

დარბაზში წინა რიგში მოსხანს საქარ. საგარეო საქმეთა მინისტრი ბ-ნი ვე. გეგეჭკორი, რომელიც დინჯათ ესაუბრება უცხო სტუმრებს და მილოცვებს იღებს ღიმილით. მის ახლოს ზის საქარ. ელჩი პარიზში ბ-ნი აკ. ჩხენკელი, რომლის ფერმკრთალ სახეზე ამოიკითხავთ აღელვებას. ყურადღებით ათვალიერებს წინა რიგებში მსხდომ მრავლათ მოსულ ფრანგ და სხვა მოძმე ერთა წარმომადგენლებს, ესალმება და ესაუბრება მათ.

მთელი ქართველი ემიგრაცია მომცინარი და მხიარული დღეს აქ არის, ყველა დარბაისლურათ საუბრობს. ამათ მხარს უმშვენებს 17—18 წლის ახალგაზდობა, რომელიც აქ, საფრანგეთში, დაიბადა, გაიზარდა, მაგრამ ცალ-ცალკე და ყველა ერთად უპირველეს ყოვლისა ქართველია. ეტყობა, ამ ახალგაზდებისათვის დაუვალდებიათ უცხოელთა და საპატიო სტუმართა წინა რიგებში მოთავსება. ყველა დამსწრეს ამ ახალგაზდობამ გულ-მკერდი ქართული დროშით მოურთო. ყველა დამსწრე ქართველი დღეს რაღაც განსაკუთრებულ სიხარულს მისცემია...

და აჰა, უეცრათ შესწყდა ლაპარაკი, დიდ მარმალილოს კიბესთან მდგომი საზოგადოება უეცრათ გაირღვა და დარბაზში ყველა ერთბაშათ წამოდგა, გაისმა ცხარე ტაშის კვრა,

შემოვიდა ახვანი, აზოლტვილი ტანის შავ კოსტიუმში ჩაცმული მცხოვანი მოხუცი ქართველი ერის მესაიდუმლე და უსაყვარლესი პიროვნება საქართვე. რესპუბლიკის პრეზიდენტი ნოე ჟორდანიას. მის მკრთალ გაბადრულ წმინდა ქართულ სახეზე ოდნავ ღიმილი იხატებოდა, სიყვარულით და აღერსით გადაავლო მან თვალი დამსწრე საზოგადოებას. მას გვერდით ედგა მხნეთ მისი მეუღლე. საპატივო პირველ რიგში ადგილი დაიკავა.

ქალბატონ ლ. აბდუშელიშვილისამ, ქართველთა კოლონიის თავმჯდომარის მოადგილემ, ტრიბუნა დასტოვა, ბ-ნ ნოე ჟორდანიას გულის პირი ქართული დროშით მოურთო, ოცდაექვსი მაისი მიულოცა. ბ-ნ ლ. ზურაბიშვილმა მიულოცა რა ოცდაექვსი მაისი რესპუბლიკის პრეზიდენტს და სახეიშო სხდომა გახსნილათ გამოაცხადა. ეროვნულ ტანსაცმელში გამოწყობილ ქართულ გუნდმა შეასრულა ქართული ჰიმნი «დიდება». გუნდს ფეხზე ამდგარი საზოგადოება აყვავ. ბევრს, განსაკუთრებით მოხუცს, თვალები ცრემლებით ევესო. ნოე ჟორდანიას ამაყათ და მხნეთ იდგა ფეხზე, სახე კიდევ უფრო ფერმკრთალი ქონდა და ამ მის მკრთალ სახიდან უფრო მეტი სიძლიერით მისი თვალები ციმციმებდა, ანაოებდენ და დიდს იმედს და ურყევობას გამოხატავდენ.

ჰიმნის დასრულების შემდეგ ბ-ნ ლ. ზურაბიშვილმა ფრანგულათ წარმოსთქვა დიდი გრძობით მეტათ შინაარსიანი სიტყვა. მადლობა გადაუხადა საფრანგეთს იმ დიდი სტუმართმყოფარეობისათვის, რომელნიც მან ქართველებისადმი გამოიჩინა, გამოსთქვა დიდი სიხარული, რომ საფრანგეთმა ასე მალე გადაიგდო ოკუპაციის მძიმე უღელი, გააცნო დამსწრე საზოგადოებას, თუ რას ნიშნავს ბედი დაპყრობილ დამონებული ერის და გამოსთქვა იმედი ახლო მომავალში ქართველი ერის თავისუფლების და ოცდაექვსი მაისის თბილისში ზეიმობის.

შემდეგ ბ-ნ ზურაბიშვილი სიტყვას აძლევს ბულარის წარმომადგენელს, რომელმაც თავის მქუხარე სიტყვაში მოუწოდა ქართველ ერს მხნეობა, უთხრა, რომ ის ახლა ამ დიდ უთანასწორო ბრძოლაში მარტო არაა და შორს არ არის ის დრო, როდესაც სულ მალე რუსეთის ტირანია დაემხობა და თავისუფალ ბულარეთთან ერთათ მებრძოლ თავისუფალ საქართველოსთან ხელიხელ ჩაკიდებული გამოვლენ საკაცობრიო თავისუფლების გზაზე.

შემდეგ ილაპარაკა სომხეთის, აზერბაიჯანის, უკრაინის წარმომადგენლებმა. ყველამ ერთხმათ მიულოცა ქართველობას ოცდაექვსი მაისი, მოითხოვდენ ერთათ ბრძოლის აუცილებლობას და თავისუფლების მოპოვების შემდეგ არ გამოეორებას იმ შეცდომების, რაც მოხდა წინეთ მათ შორის.

დასასრულ ქართულათ სიტყვა წარმოსთქვა პარიზის ქართველთა კოლონიის მდივანმა ბ-ნ ლევ. ფალავამ, რომელმაც

თავისი სიტყვა დაიწყო ასე: ოცდაექვსი მაისი ქართველ ერს აგონებს იმ დიად მოვლენას, რაც დატრიალდა ამ ოცდათერთმეტი წლის წინათ საქართველოს დედა-ქალაქ თბილისში და რაც სარჩულათ დაედო ქართველი ერის ყოფა-ცხოვრებას. ქართველებმა ამ დღეს დახურა თავისი ისტორიის ერთი ფურცელი და დაიწყო მეორე, რაიცა მოასწავებდა ერთდამივე დროს ერთი ხანის მეორე ხანით, ერთი დროის მეორე დროით, ერთი წყობილების მეორე წყობილებით შეცვლას. და აი ეს განახლება ქვეყნის, ქართველი ერის მეობა მსოფლიოს ამქნო ქართველი ერის ბელადმა, საქართველოს ეროვნულ საბჭოს თავმჯდომარემ, ნ. ჟორდანიამ, რომელმაც აღმართა დროშა ქართველი ერის თავისუფლებისა, დამოუკიდებლობისა და თვითგამორკვევისა (ტაში). შემდეგ ის თავის სიტყვაში შეეხო დამოუკიდებელ საქართველოს განვითარებას, გარეშე ძლიერი ძალთა თავდასხმით მის დაპყრობას და თავისი სიტყვის დასასრულს მან სთქვა, რომ ოცდაექვსი მაისი ისეთი სიძლიერით ჩაეწვეთა ყველა ქართველს სულში, რომ მისი აღმოფხვრა არავითარ ძალას არ ძალუძს. ოცდაექვსი მაისი ერთდამივე დროს ყოველი ქართველისათვის არის დღე საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის, დღე ჭეშმარიტი აზრის, დღე შეურყეველი იმედის...

შემდეგ ფრანგულათ «კომედი ფრანცეზ»-ის გამოჩენილ მსახიობმა, ბ-ნ გ. ყიფიანის ლექსი ქართულიდან ფრანგულათ ნათარგმნი პროზათ მიძღვნილი დედისადმი წაიკითხა.

ყველა ორატორები დამსწრე საზოგადოებამ მსურვალე ტაშით დააჯილდოვა.

არტისტიული პროგრამა მშვენივრათ შესრულეს. ბ-ნ ვ. წილოსანის ლოტბარობით ქართულმა გუნდმა იმღერა რამდენიმე სიმღერა—მათ შორის «სამშობლო», «მალღობზე გადმომდგარიყ» და სხვა. ბ-ნ ს. კობრეიძის ხელმძღვანელობით ქართველ მეჩონგურეებმა შესანიშნავათ შესრულეს ქართულ-მეგრული სიმღერა-შაირები.

ზეიმი დაბოლვდა ქართული განთქმული სხვადასხვა ცეკვით, რასაც ბ-ნი ლევ. ფაღავა აცხადებდა და უცხო საზოგადოებას უხსნიდა. სხვადასხვა ცეკვა შესრულა ქ-ნ მ. დადიანის ასულმა, ქ-ნ დარეჯანიძისამ, ელენე წერეთლის ასულმა, ბ.ბ. კობრეიძემ, დარეჯანიძემ, რ. წერეთელმა, სამმა ძმამ მე-ღელამ. საზოგადოებმა მოცეკვავეებს შეხვდა დიდი ავაციით, განსაკუთრებით აღსანიშნავია, უდიდესი ენტუზიაზმი გამოიწვია ახალგაზდა და-ძმამ ელენე და როსტომ წერეთელმა. ბ-ნ ლ. ფაღავამ დამსწრე საზოგადოებას აუწყა, რომ დარბაზში იმყოფებოდა საფრანგეთის პარიზის ოპერის ცნობილი ვარსკვლავი (ეტუალი) ივ. შოვირე, რომლის თხოვნით და-ძმა წერეთლებმა გაიმეორეს ცეკვა და ქალბატონი შოვირე აღფრთოვანებაში მოიყვანეს.

ბუფეტს ხელმძღვანელობდა ქართველ ქალთა კომიტეტი.

ამ ვეებერთელა ბუფეტს შესანიშნავათ უძღოდენ: ქალბატონები: მარ. ლოლაბერიძის ასული, მ. დადიანის ასული, ლ. ნოზაძისა და ქართ. კოლონიის თავმჯდომარის მოადგილე ლუბა აბდუშელიშვილისა. შემოსასვლელ კარებში სტუმრებს ხვდებოდენ ქართველი მანდილოსნები ქ.ნ სარჯველაძისა და ბერეჟიანისა. დილის სამ საათზე ძლიერ ნასიამოვნები მადლიერი საზოგადოება დაიშალა.

დამხწმე.

მ ი უ ნ ხ ე ნ ი.

ა. წ. 26 მაისს შესდგა მიუნხენის ქართველთა საზოგადოების სახეიმო სხდომა საქართველოს დამოუკიდებლობის 31 წლის თავის აღსანიშნავათ. სახეიმო დარბაზი მორთული იყო ცოცხალი ყვავილებით, კედელს ამშვენებდა ეროვნული სამფერი დროშა და საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტის, ბ. ნ. ყორძანიას, სურათი.

სახეიმო სხდომა გახსნა მიუნხენის ქართველთა კოლონიის თავმჯდომარემ ბ. ალ. კორძაიამ. საზოგადოებამ ფეხზე ამდგარი შეასრულა ეროვნული ჰიმნი «დიდება». — ბ. ალ. კორძაიამ წარმოსთქვა მისასალმებელი სიტყვა; აღნიშნა 26 მაისის მნიშვნელობა და ქართველ საზოგადოებას მოუწოდა ერთობისაკენ. მან განსაკუთრებით მხურვალე მოწოდებით მიმართა ახალგაზრდა ქართველ თაობის წარმომადგენლებს, რათა ისინი აქტიურად ჩაებნენ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ საქმიანობაში, როგორც მომავალში ძველი თაობის შემცველნი და ბრძოლის გამგრძელებლნი.

ერცელი ფრიად საინტერესო და საყურადღებო მოხსენებით გამოვიდა ბ. პრაფ. მიხეილ წერეთელი. თავის მოხსენებაში მან აღნიშნა საქართველოს მრავალ-საუკუნოვანი პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ისტორიის მრავალი ფაქტი, რომელიც სულიერ და ლოლიკურ საფუძვლად დაედვა 1918 წ. 26 მაისის დიდს ეროვნულ აქტს. აღნიშნა 26 მაისის აქტის თანამედროვე დიდი მნიშვნელობა და მისი აუცილებელი ღირებულება მომავლისათვისაც.

ბ. მიხ. წერეთლის მიერ მეტად ობიექტიურ განხილვამ საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანის ისტორიისა, იმ დრინდელი მოვლენების მიუდგომელ შეფასებამ და ჩვენი მთავრობის მუშაობის ობიექტიურ განსჯამ, დიდი და სასიამოვნო შთაბეჭდილება მოახდინა დამსმრებლებზე, განურჩევლათ პარტიულობისა. მომხსენებელი მხურვალე ტაშით საზოგადოებამ დააჯილდოვა.

ბ. მ. წერეთლის შემდეგ მოკლე სიტყვით გამოვიდა ბ. ვ. გუნია. მან მოიგონა გვარდიისა და ჯარის სამშობლოს დასაცავათ წარმოებული გმირული ბრძოლების ეპიზოდები.

დასასრულ მთელმა საზოგადოებამ ერთხმით გამოიტანა დადგინლება და სთხოვა ბ. ა. კორძაიას მიუნხენის ქართველ-

თა საზოგადოების სახელით მხურვალე მისალმება გადასცეს საქ. დემოკრ. რესპუბლიკის მსცოვან პრეზიდენტს ბ. ნ. ჟორდანიას, უსურვოს მას კვლავ ხანგრძლივი ჯანმრთელი სიცოცხლე. საზოგადოებას იმედი აქვს, რომ იგი, მთავრობის სხვა წევრებთან ერთად, საქართველოს განთავისუფლებისათვის ბრძოლას აწარმოებს. საზოგადოება გამოსთქვამს რწმენას, რომ ბ. ნ. ჟორდანიას მეთაურობით საბოლოო გამარჯვებას მივაღწევთ.

საზეიმო სხდომის შემდეგ გაიმართა მეგობრული ბანკეტი, რომელსაც სხვათა შორის დაესწრნენ უხუცესი წევრები ბ. ბ. მინ. წერეთელი და დ. ვაჩნაძე. ქართულ სუფრას ხელმძღვანელობდა ახალი თაობის წარმომადგენელი ბ. ს. ბარათელი. ამ სუფრაზე გამომქლავნდა ძველი და ახალი თაობის მეტად გულთბილი ერთობა და ურთიერთის გაგება. განსაკუთრებით გაინახარეს ძველებმა, რომელთაც ახალგაზრდათა წარმოთქმულ სიტყვებში, ქართულ ცეკვებში და სიმღერებში, ნათლად დაინახეს ძველებური ეროვნული ტრადიციების და ჩვეულების კარგად შენახვა და დაცვა. გამოსთქვეს იმედი, რომ მამაპაპათა ნაცად გზას შემცვლელი თაობაც ღირსეულად გააპყვება და ჩვენს ქვეყანას სასახელოთ გაუძღვება. მანენე.

ხ ო შ ო.

სომოს (საფრანგეთი) ქართველთა კოლონიამ იდღესასწაულა ჩვენი ეროვნული დღესასწაული 26 მაისი. დილის ათ საათზე, საზოგადოების დარბაზში, რაც მორთული იყო ჩვენი პოლიტიკური მოღვაწეების და პოეტების სურათებით, სადღესასწაულო კრებას ხსნის თავმჯდომარე კ. ორაგველიძე, რომელმაც დამსწრეთ მოაგონა 26 მაისის წარმოშობა, მისთვის ბრძოლა და დროებით მისი დაკარგვა. შემდეგ ილაპარაკეს ბ. გრ. აბულაძემ, ალ. შათირიშვილმა და ლ. გელენიძემ. დასასრულ შეასრულეს ქართული ეროვნული ჰიმნი «დიდება». შემოიტანეს წინადადება, რომ გაეგზავნოს მილოცვის წერილი ბ. ნ. ჟორდანიას. ამის სისრულეში მოყვანა დაევალა კოლონიის გამგებებს. შემდეგ ამისა გაიმართა ბანკეტი. საზოგადოება ნასიამოვნები დაიშალა. ო. ბ.—ი.

ბ. კემულარია მუშაობს ქართული ენის კათედრის შესაქმნელათ სორბონაში. უკვე შედგა საინიციატივო კომიტეტი ქართველ და ფრანგთა შემადგენლობით, რომელმაც დაარჩია შესაფერი მოხსენება და პასუხათ მიიღო სხვადასხვა უცხო ცნობილ პროფესორების და სწავლულთაგან სრული თანაგრძნობა.

ქართველი ემიგრაციის ვალია ჩაერიოს ამ საქმეში და დაეხმაროს ამ დიდი მიზნის განხორციელებას.

Le Gérant: M. Stouroua.

Imprimerie Coopérative Arpajonnaise, Arpajon.